

Marmara Üniversitesi
Atatürk Eğitim Fakültesi

TÜRK DEVRİ
KIRŞEHİR YAPILARI
DOKTORA TEZİ

Keriman TÜZÜN

İstanbul 1984

ÖNSÖZ

- I- GİRİŞ
- II- TARİHÇE
- III- KATALOG

A. Camiiler

- 1- Alâeddin Camii
- 2- Lâle Camii
- 3- Çarşı Camii
- 4- Kapıcı Camii

B. Medreseler

- 5- Melikgazi Medresesi
- 6- Caca Bey Medresesi

C. Kümbetler ve Türbeler

- 7- Melikgazi Kümbeti
- 8- İlhanlı Kümbeti
- 9- Aşık Paşa Türbesi
- 10- Ahi Evran Türbesi
- 11- Muhterem Hatun Türbesi
- 12- Süleyman Türkmanî Türbesi

D. Çeşme

IV- DEĞERLENDİRME VE KARŞILAŞTIRMA

V- SONUÇ

Bibliyografya

Levhalar

ÖNSÖZ

Anadolu Türk Sanatı araştırmalarında pek fazla incelenmemiş ilimiz Kırşehir'de XII. yüzyıldan XIII. yüzyıl sonuna kadar egemen olmuş Selçuklular ve İlhanlılar zamanında, devrine göre Anadolu'nun genel mimari anlayışından farklı özellikler gösteren eserler yapılmıştır.

Kuvvetli bir taş işçiliği ve özgün yapı biçimlerinin görüldüğü bu bölgede oldukça köklü bir kültür birikimi de farkedilmektedir. Ahi teşkilâtının kurucusu Ahi Evran'ın, Türk Diline ve Türklüğe büyük önem veren Aşık Paşa'nın yaşadığı Kırşehir ilinde bu kültür birikiminin izleni görülmektedir.

1968-69 yılından itibaren yaptığım incelemelerimi yeni görüş, anlayışla ve son yayınları da inceleyip, 1983 yılında tekrar ele alarak değerlendirdim ve bu çalışmamı tamamladım.

Yapıları yerinde incelemek ve yerel bazı bilgiler toplamak üzere Kırşehir'e yaptığım geziyi özellikle Eylül ayının ortalarına rastlatarak geleneksel Ahi Evran Festivalini izleme şansını elde ettim. Çeşitli gösterilerden sonra kuşak takma törenleri yapılarak esnafliğe yeni giren 50 kişiye tekbirle yeşil kuşak takıldı.

Hazırlıklarım sırasında yardımlarını gördüğüm sayın Kırşehir halkına, çalışmalarına yön veren Yard. Doç. Dr. Selçuk Mülâyim'e hocam Prof. Dr. Şerare Yetkin'e teşekkürü bir borç bilirim.

KERİMAN TÜZÜN

GİRİŞ

Kırşehir, Türk mimarisinin Selçuklu dünyasına açılan küçük fakat alanı geniş bir penceresi, sanat tarihimize ve kültür hayatımıza, hatta benliğimize hizmetler etmiş sevimli bir yurt parçasıdır. Anadolu'nun en kurak noktasında yeşilliklere bürünmüş olan Kırşehir adeta çölde bir vaha gibi tepelerin arasından ansızın görünür, kuru kayalık yol boyunca yorulmuş gözleri dinlendirir.

Ankara-Kayseri yolu üzerinde Ankara'ya 195 km, Kayseri'ye 140 km uzaklıkta bulunan Kırşehir Kızılıрмаğın kolu olan Kılıçözü suyu vadisi boyunca uzanır. Tarih boyunca Anadolu'yu baştanbaşa kesen eski bir kervan yolu üzerinde öneki bir konak yeri olmuştur. Marmara denizi kıyılarından Elcezire ve Suriye'ye doğru uzanan bu yol Kızılırmak nehrini iki yerde sağlam köprülerle aşmakta idi. İşte Kırşehir bu köprüler arasında, hemen hemen tam ortalarında uygun bir durak yeri oluşturmaktadır. Bugün aynı derecede işlek olan bu yol üzerinde Kırşehir kuzeyde Yeşilirmak havzasına güneyde Kesikköprü üzerinden Aksaray ve Konya'ya giden yollarında düğüm noktası rolünü oynuyordu.

Şehirin yerleştiği noktada vadi zemininden 30-35 m kadar yükselen, tahkime elverişli ve üzerine eski kalenin inşa edildiği bir tepe bulunmaktadır. Bu tepe yakınlarında vadi zemini iki tarafta yükselen basık tepeler arasında şehir yerleşmesini kolaylaştıracak şekilde genişlemiştir. İşte bugün ki Kırşehir'in evleri şimdi bulunmayan kalenin yerleştiği tepenin meydana getirdiği şehir nüvesi etrafında kuzeyden güneye bahçeler arasında serpilmiş şekilde bulunmaktadır.

Bu şehir devirler ve idareler değişikçe çeşitli adlar almıştır. Etiler ve daha önce de yerleşim yeri olduğunu o çağa ait eserlerden anladığımız Kırşehir'in Etiler zamanındaki adı bugün bilinmemektedir.

Kiepert'in haritasında "Akuae Saravenae" diye kayıtlıdır. Hititler zamanında bu adla anıldığı sanılmaktadır. Yunanlılar da Kırşehir'e "Mokissos" derlerdi.

Kırşehir'in Bizanslılar zamanında adı "Justinianapolis" idi. Selçuklulara harabe halinde geçtikten sonra Kırşehir adını almış olabilir. Bu devirlerde bayındırlık ve aydınlığa kavuştuktan sonra "Gülşehir" diye adlandırıldığını belgelerden anlıyoruz. Müverrih Ayıntaplı Aynî Efendi meşhur Tarih-i Kebir'in birinci cildinde Kırşehir ile Gülşehir kelimesinin aynı olduğundan söz ediyor.

Eskiden yerleşilmiş olduğu bilinmekle beraber Kırşehir'in geçmişi hakkında bilinenler çok değildir. Bu bilgiler de Roma devletinin yakın devirlerinden daha gerilere çıkmamaktadır. O sırada bu bölgeye "Chamanene" deniliyordu ki bu ismin Kırşehir'in kuzeybatısında bulunan Kaman kazasının adında hâlâ yaşadığı tahmin edilebilir. W.M.Ramsey Kırşehir'i eski Mocissus (Mokissos) olarak teşhis etmiş ve bu konuda Mokissos'u Kayseri civarında ova üzerinde bir kale olarak tasvir eden Prokopios'u göstermiştir. Bu Bizanslı tarihçi sözü edilen tahrip edilmiş kalenin kendi çağdaşı Justinian tarafından batıda bir tepe üzerine yeniden inşa edildiğini söylemektedir.

Kırşehir'in yanı başında "Terme" ismi verilen sıcak suların eski Therma olması ihtimali de bu düşüncüyü kuvvetlendirmektedir. Bununla beraber Ruge Mokissos'un Kırşehir olabileceği düşüncesini şüphe ile karşılıyor.

Müslümanlık Arabistan'dan hızla etrafa yayıldığı sırada Kırşehir ve çevresinin zaman zaman İslâm orduları tarafından istilâ edildiği bilinmektedir. Oğuz Türklerinin buraya 1050 tarihine doğru Bizanslılardan aldıkları ileri sürülmektedir. Malazgirt muharebesinden (1071) az sonra kesin olarak Türklerin eline geçen bu bölge Danişmendiler ile Konya Selçukluları arasında birkaç kez el değiştirmiştir. Bununla beraber Kırşehir'in iktisadi olduğu kadar fikri sahada da gelişmesi ve sanat eserleriyle süslenmesi Anadolu Selçuklu ve İlhanlıların hakimiyet çağına yani XIII. yy'ın ikinci yarısı ile XIV. yy'ın başlarına rastlıyor.

Hamd Allah Mustavfi Kırşehir'i "iyi havalı büyük kârgir binalarla süslü, İlhanlı divanına senede 57.000 dinar sağlayan büyük şehir" olarak tasvir etmektedir. Yine bu sıralar da Kırşehir Ortaçağ Anadolu tarihinde çok önemli rol oynayan Ahiliğin merkezi olmuş bu teşkilatın kurucusu sayılan Ahi Evran buraya yerleşmiştir. Diğer taraftan Babailiğin kurucusu İlyas Baba buraya gelmiş onun torunu meşhur Mutasavvuf şair Aşık Paşa burada yaşamış ve burada ölmüştür. Ahi Evran ve Aşık Paşa Kırşehir'de türkçe konuşmak ve Türkçe vaaz vermek, duaları Türkçe okumak suretiyle Türk diline büyük önem vermişler, yeni bir fikrî cereyan oluşturmuşlardır.

Mevlâna Celâlettin Rumî'nin tilmizlerinden Süleyman Türkmanî ve Mehmet Aksarayî Kırşehir'e gelerek Mevlevî tekkeleri kurmuşlardı. Bektaşilik de bu yörede hemen hemen aynı zamanda gelişmişti ki bu tarikatın kurucusu Hacı Bektaş Veli dergâhının ve türbesinin Kırşehir'in güneydoğusunda onun ismini taşıyan kasabada bulunduğu bilinmektedir.

Bütün bunlar Kırşehir'de bu sıralarda zengin bir fikir adamları gurubu oluştuğunu göstermektedir. Bu büyük

simaların yanibaşında Kırşehir'de değerlerine oranla daha sonra gelen bir takım şahsiyetlerde yaşamışlardı. Örneğin Kalender Babâ bunlardan birisidir. Bugün Kırşehir'in 12 km kadar batısında kalan ve çok sıcak su kaynaklarıyla ün kazanmış olan Karakurt'taki Kalender Babâ türbesini ziyaret etmek mümkündür.

Bundan başka Kırşehir'de Nasuh Dede ve Kaya Şeyhi gibi mezarlar da vardır. Buldukları mahalleler bu adla anılır.

İlhanlıların Anadolu'ya hakim olmalarından sonra Konya Selçukluları adına Amir Nureddin Cibril Bin Caca Vali tayin edilmiş bu şahıs burada bir takım değerli eserler bırakmıştır. Bunlardan zamanımıza kalan başlıca bina şehrin orta kısmında çarşı içinde, şimdi camii olarak kullanılan Caca Bey Medresesidir.

Osmanlı hakimiyeti kurulduktan sonra şehirde kayda değer büyük hareketler olmamıştır. Uzun süre Karaman Eyaletine bağlı bir sancağa merkezlik ettikten sonra XIX yy. in ikinci yarısında Ankara Vilayetine bağlanmış Cumhuriyet devrinde de Vilâyet şeklini almıştır.

KIRŞEHİR TARİHİ

İzlenebildiği kadarıyla Kırşehir tarihi Hitit tarihi ile başlar. Hititlerin başkenti Hattuşaş Kırşehir'e yakındır. 1931 yılında Fransız Arkeologlarından Lovi De la Porte tarafından Hashöyük'te yapılan ve tamamlanmayan kazıda Hititlerle ilgili eserler bulunuşu, Savcılık köyünün yakınındaki Höyüğün üzerinde bulunan ve Hitit özelliği taşıyan "Öküz taşı", Mucur civarında bulunan pişirilmiş topraktan iki boğa heykeli Kırşehir'in Hititlere bağlı bir yerleşim yeri olduğunu ortaya koyar.

Kırşehir H.Kiepert'in haritasında "Akuae Saravenae" (Su şehri) diye tanıtılır (1). Bu ismin Hititler devrinde verildiği sanılmaktadır.

Kırşehir'in her tarafında bulunan höyükler, inler, mağaralar, kale diye anılan yerler, bulunmuş heykeller, işlenmiş taşlar, çanak ve çömlekler, paralar, ev ve ziraat araçları bu illerin eski çağlardan beri insanlara yurtluk yaptığını gösteren izlerdir.

Bu izlere dayanarak yapılan çalışmalar sonunda Kırşehir ve havalisinde Etiler, sonra Gasgas'lar⁽²⁾ ve Etilerle birlikte Anadolu'ya gelen Frikyalıların bir müddet hakim olduklarını anlıyoruz. Daha sonra Lidyalılar buraya gelmiş bunlarla İran'lılar arasında meydana gelen bir çarpışma sonucunda bu topraklar İran'lıların eline geçmiştir.

---

(1) Kiepert, "Kırşehir" İslâm Ans. İstanbul 1955
s.764

(2) Talat Mümtaz: Kastamonu Tarihi, s.13-25

Zaman zaman bu topraklara Makedonyalılar, Romalılar, Bizanslılar hakim olduysa da Türk gücü karşısında fazla tutunamayıp burayı son sahiplerine terkedip gitmişlerdir.

1071 yılında Malazgirt'te, Büyük Selçuklu Hükümdarı ile, Romanos Diyojenis arasında meydana gelen ve tarihin akışını değiştiren büyük zaferden sonra Kırşehir Anadolu Selçuklularının sayılı şehri haline geldi. II. Kılıçaslan eski bir geleneğe uyarak ülkesinin 11 oğlu arasında taksim ettiği zaman burası Ankara ile birlikte Mesud'un payına düştü (566-1190). Fakat Tokat'ta hüküm süren ve Konya'yı eline geçiren Rüknettin Aslan Ankara Kalesini 2-3 gün muhasara edip zaptedmiş. Mesud ve iki oğluna idâm ettirmişti (600-1204).

Kardeş geçimsizlikleri ile elden ele geçen, yol uğrağı olması nedeniyle kanlı savaflara sahne olan Kırşehir 625 yılında Mengüçoğullarından Muzafferüddin'e timar olarak tahsis edildi. Onun zamanında şehir bir kültür merkezi haline gelmiştir.

İbnî Bibi'den öğrendiğimize göre 25 Haziran 1243 de Kösedag denilen yerde Selçuklular ile Moğol orduları arasında yapılan kanlı savaşta Keyhüsrev yenilmiş her yıl vergi vermek üzere Moğolların hakimiyetine girmiştir. Kırşehir'de Moğol ordularının yaylak ve kışlağı haline gelmişti. Bu orduların barınma yeri Malya ovası idi (1).

Moğolların Anadolu'ya tayin ettikleri valilerin ağır zulümleri Selçuklu memurlarının idaresizlikleri artık çekilmez hale gelmişti. Bu tarihte Kırşehir beyi olan Moğollara karşı uzlaştırıcı bir siyaset uygulayan Nurettin Caca Kırşehir'in nispeten huzur ve sükunete kavuşturmuş medresesini kurmuş ilim ve âlimleri korumuştur.

---

(1) Anadolu Selçuklu Tarihi. Genç Osman Tercümesi s.226

Moğollardan kurtulmak için Anadolu beylerinden biriyle birlikte teşebbüse geçmiş hatta Mısır Sultanı Baybars'a el altından haber yollamıştı. Çünkü Memlûk Sultanı ile Moğollar arasında dini bir nefret vardı. Baybars Anadolu'daki durumdan yararlanmak amacıyla Moğollara harp açtı. Kırşehir Beyi Caca Bey ve diğer beyler Selçuklu Sultanına katıldılar. Elbistan ovasında Baybars'ın ordularıyla karşılaşan Selçuklu ve Moğol askerleri ağır bozguna uğradılar. Baybars Kayseri'ye geldiği zaman kendisine yardım amacıyla bulunan beylerin bir köşeye gizlendiklerini gördü. Hiç kimse davetini dinlemedi (1).

Daha sonra Anadolu'nun düzenini alt üst eden Timur ordusu tarafından bir ay şeklinde sarılan karatatarlar aciz kalacak teslim oldular. Timur bunları ordusuna katıp beraber götürdü.

Osmanlı ordularının Rumeliye geçmesinden saltanat değişikliklerini fırsat bilen Karamanoğulları bu topraklara el atmaktan geri durmuyorlardı. İstanbul'un fethinden sonra Fatih Karamanoğullarına son verdi (879). Gene müzmin bir çiban halinde Osmanlı bünyesini rahatsız eden Dülğadir oğullarına da Yavuz Selim kesin bir darbe ile temizledi.

Kırşehir 19.yy ortalarında önemini kaybetmiş yollar üzerinde küçük bir durak yeri olmuştu. 19. yy'in ikinci yarısında vilayetler kurulunca Kırşehir sancağı Ankara vilâyetine bağlandı. 1921 Eylül ayında müstakil mutasarrıflık haline konuldu. Cumhuriyet devrinde sancak teşkilatının kaldırılması üzerine vilâyet şeklini aldı (2).

---

(1) Bibl. Cevat Hakkı Tarım. Tarihte Kırşehir
Gülşehir s.12-28

(2) İslâm Ansiklopedisi: İslâm alemi tarih, Coğrafya,
Etnografya ve Biyografya lügat 6. cilt sayfa 764-
767 İSTANBUL 1955

K A T A L O G

Kat. No: 1

Levha (1-3)

Plân:1

ALÂEDDİN CAMİİ

Tarih : 644 H. 1242 M.

Yapan : Belli değil

Yaptıran : Selçuklu hükümdarlarından Alâeddin Keykubat

İnceme tarihi : 1968 - 1983

Şehirin ortasında Kale adı verilen bir höyüğün üzerinde. II. Alâeddin tarafından yaptırılan cami çok değişmiş ilk özelliğinden birşey kalmamıştır. Yapının 1312 H. - 1893 M. yılında mutasarrıf Arızîbey tarafından tamir ettirildiği bilinmektedir.

Şimdiki yapı hafif kırma çatılı ve minareli, özelliği olmayan bir yapıdır (Res. 1). Tamamen kesme taştan yeni inşaat tarzında yapılmıştır. Yapıya bitişik bir saat kulesi bulunmaktaydı. Yerli ahalinin ifadesine göre 50 - 60 sene kadar önce Ermeniler tarafından yıkılmıştır. Dr. W.Ruben'in ifadesine göre de sonradan saatleri tamir edecek ve işletecek kimse bulunmadığı için kule yıktırılmıştır (1). Bu gün kulenin üstü taşla örtülmüştür. Bina-
nın çatısına kadar olan kısmı ancak görülebilmektedir. Kulenin buradan itibaren üst tarafı tahtadan yapılmıştı ve bir de penceresi bulunmaktaydı. Ayrıca her cephesinde birer tane olmak üzere 4 büyük saat yer alıyordu (Res:2).

---

(1) Dr.W.Ruben, Kırşehir'de Türk Eserleri, dikkati çeken sanat Abideleri. Belleten Ankara 1947 Sayı:XI, s.640

Anadolu kasabalarında saat kulelerine pek sık rastlanmakta ise de bu şekilde camiiye sıkı bir şekilde bitişik bulunan başka bir saat kulesi yoktur.

Camin içinde ve dışında hiçbir süsü yoktur. Yapının tek özelliği Muzaffer'uddin Mehmet Şah'ın yaptırdığı medresenin son hatırası olan ve bu caminin kapısını meydana getiren bölümdür (Res:3).

Bunun dışında kalan camii kısmı dikdörtgen bir plâna sahiptir. Cephenin sağında minare, solunda ise saat kulesi yer almaktadır. Portalin sağında ve solunda ise saat kulesi yer almaktadır. Portalin sağında ve solunda birer yuvarlak taş kemerli pencere bulunur. Kapıdan doğruca dikdörtgen mekâna girilir. Düz sıvalı duvarlar ve tamamen düz bir mihrap nişi bulunur (Res:4). Mihrabın iki tarafından birer ve yan duvarlarda ikişer pencere yer almaktadır. Binanın gerek içinde gerek dışında anlatmaya değer başka hiçbir süsleme ve özellik görülmez.

Plânın orijinal durumu koruyup korumadığı konusunda da hiçbir bilgiye rastlanmamıştır.

Kat. No: 2

Levha (4-12)

Plân: 2

LALE CAMII

Tarihi : 13.yy
Yapan : Belli değil
Yaptıran : Belli değil
İnceleme tarihi: 1968 - 1983

Yapı Melik Muzafferuddin Mehmet'in türbesine bitişik Caca Bey Medresesine de 200 m uzaklıkta bulunmaktadır. Binanın üzerinde inşa tarihine işaret edecek hiçbir kitabe yoktur. Fakat 13.yy'a ait olduğu kuvvetle tahmin olunabilir (1). Camiin eskiden Lala Camii adıyla anıldığı ve Mengüçlere ait bir türbeyle medresenin yakınında bulunduğu gözönünde tutulursa onun Mengüç Hanedanı hükümdarları yanında lalalık yapmış birisi tarafından inşa ettirildiği anlaşılır.

Camii aslında üç kısımdan meydana gelmişken sol kısmı maalesef 80 yıl kadar önce yıkılarak ortadan kaldırılmıştır (2).

Yapının girişinde kare ve dört kalın payeye oturmuş küçük kubbeli bir bölümü dikkati çeker (Res:6). Payelerin ikisi serbest diğer ikisi yapının giriş duvarına bitişiktir. Bu kısım üç taraftan sivri kemerlerle çevrilmiştir. Geriye kalan tarafında ise camiye giriş kapısı bulunmaktadır (Res:7).

Buradan içeriye girilince yine kare şeklinde ve arka arkaya yapılmış üstleri kubbeli iki mekan daha görülür.

---

(1) C.H.Tarım: Kırşehir Tarihi s.57

(2) Ruben Walters: Kırşehir'de dikkatimizi çeken sanat abideleri Belleten 1947 sayı XI, s.603-40

Öndeki kemerli kubbeli kısım da dahil olmak üzere, binanın derinliğine doğru dizilen üç mekanının büyüklükleri birbirinden farklıdır. Öndeki kubbeli kısım 4,50 cm, orta kısım 6,35 cm ve en gerideki kısım ise 7,28 cm boyutludurlar. Tıpkı mekânlar gibi üzerlerindeki kubbeler de derinliğe doğru gittikçe büyüme ve yükselme özelliği gösterirler (Res:8). Caminin gerek ortadan kalkan sol bölümünün ve gerekse sağ mekânın üzerinde kubbe yoktur. Bu bölümün üzeri derinliğine uzanan tonozla örtülmüştür. Biz tabii bugün ancak batı bölümünün görerebiliyoruz. Yıkılan bölümde şimdi mevcut bulunan batı bölümü gibi tonozlu olması gerekirdi.

Doğu bölümünün yıkılmasından sonra bu kısım binanın ana duvarı olarak gelişigüzel örülmüştür.

Caminin batı bölümünün tavan kısmı kemerli tonozlu, damı ise düzdür. İki kısımdan oluşan bu bölümün mekânları boyca orta bölümün mekânlarına ayrı ayrı uymakta fakat enleri 3,50 cm ile 3,80 cm arasında farklılıklar göstermektedir.

Mekânların köşelerde birleştikleri noktalarda her mekânın ayrı ayrı biçimine ve ölçüsüne göre şekil almış bulunan ve bizim için garip olan bir takım köşeli payeler göze çarpmaktadır (Res:9).

Binanın eskiden bir cami değil bir han olduğu hakkında anlatılan bazı rivayetler vardır. Bazıları da onun için uzun zaman darphane olarak kullanıldığını söylerler. Fakat diğer taraftan caminin kableye yönelmiş olması (Res: 10-11) buranın cami olarakta düşünüldüğünü açıkça göstermektedir. Bunların hepsine rağmen binada bizim için çözülmemiş durumda olan bazı problemler vardır.

Meselâ binanın güney tarafındaki duvarı üzerinde vaktiyle bu cephede pencereler mevcut olduğuna işaret eder

biçimde bazı izler görülüyor. Bu izler duvarın dış yüzünde bir takım çıkıntılar oluşturan taş parçaları şeklindedir. Ancak duvarın iç taraftan sıvasını kaldırmak yoluyla izler üzerinde araştırma yapılabilirse daha tutarlı hükümler vermek mümkün olacaktır.

Binada dikkati çeken bir diğer taraf daha vardır; gerek orta bölümle ön kubbeli kısmı birbirinden ayıran ve üzerinde caminin kapısı bulunan duvarın ve gerekse bugün mevcut olan batı bölümün ön duvarının eskiden açık durumdayken sonradan kapatıldığı şüphe götürmez bir gerçektir (Res: 12-13). Zaten kemerlerin izleri duvarlarda açıkça görülmektedir. Kemer içlerindeki kaba ve üstünkörü dolgu son zamanlarda örülmüştür. Ön cephedeki örülen kemerin üzerinde ayrıca bir de mihrap nişi kalıntısı görülür, tabii bu da sonradan yapılmıştır.

Caminin giriş kısmındaki açık kubbeli bölümünde görülen orijinal kemer başlangıçları (Res: 14-15) bu bölümün iki yanında ve önünde ayrıca mekânların bulunduğunu gösterir. Yanlarındaki mekânlar halen mevcut olan batı bölümündeki tonozlu mekânlar gibi olmalıdır. Caminin şimdiki giriş kapısında sonradan konulmuştur. Belki de asıl kapı şimdiki açık kubbeli mekânın önünde bulunduğu düşünülen tonozlu bir giriş üzerinde bulunuyordu.

Buna göre ortada mihraba doğru giderek büyüyen üç kubbesi, yanlarda ve önünde tonozlu mekânları bulunan bir camii tipiyle karşılaşırız. Ancak yine de caminin asıl plânını kesin olarak anlamak mümkün değildir. Yapı pek çok tamir devresi geçirmiştir. Asıl plân ancak bir kazı sonucunda sağlıklı bir biçimde tespit edilebilir.

Camii de kesme taş kemerler (Res:16) hariç diğer kısımlar tamamen moloz taşından yapılmıştır. Kemerlerin içi gelişigüzel bir biçimde üslupsuz bir işçilikle doldurulmuştur.

Mihrap mermerden olup, üzerinde hiçbir tarihe rastlanmamaktadır.(Res:17-18 a-b). Düz mermerden yapılmış mihrap nişinin üstü mukarnasla ahenkli bir şekilde ayrılmış (Res:19) bu nişin etrafını önce girift geçmelerden meydana gelmiş kalın bir bordür, daha içte yanyana sıralanmış yarım yıldızlardan meydana gelmiş daha ince bir bordür çevirir (Res:20).

Mihrap nişi oldukça geniştir. Mihrabın bulunduğu güney duvarında büyük sivri bir kemer yer almıştır (Res:21). Mihrabı çerçeveleyen bu kemer kesme taştan örülmüştür.

Kat. No: 3

Levha (12-16)

Plan: 3

ÇARŞI CAMII

Tarihi : 1280 H. 1864 M.
Yapan : Belli değil
Yaptıran : Hüseyin Bey
İnceleme tarihi : 1968,1983

Yapı Kırşehir çarşısının ortasında Selçuklulardan kalma bedestenin yerine yapılan modern beton dükkanların kenarında yer alır. Dış taraftan pek öyle göz alıcı olmayan bina kesik piramit çatılı ve minaresizdir (Res: 22). Dikdörtgen bir plâna sahiptir. Bir çok Anadolu caminde olduğu gibi ön kısmında sonradan eklenmiş sundurması vardır. Uzun kenarlarında üçer, mihrabın ve giriş kapısının iki tarafında birer penceresi bulunur. Pencere-ler düz dikdörtgen ve kemersizdir. Mihrabı yalnız sıvalı bir niş halindedir (Res:23).

Binanın dışında mimari ve süsleme açısından ilgi çeken hiçbir görünüş yoktur. Buna rağmen iç kısım değişik bir manzara gösterir. 13 m'lik bir çapı olan ve üstüste bindirilen kirişlerle meydana gelen tavan tipi şimdiye kadar bilinen örnekler içinde en büyük olanıdır (Res: 24, 25,26,27). Tavan ahşap direkler tarafından desteğe alınmıştır (Res:28, 29).

Kat. No: 4

Levha (16-19)

Plan:

KAPICI CAMİİ

Tarihi : Kesin olarak bilinmez. XIII.yy
ikinci yarısı XIV arasında ya-
pıldığı tahmin edilmektedir.
Yapan : Belli değil
Yaptıran : Belli değil
İnceleme tarihi : 1968 - 1983

Yapı Kırşehir çarşısının bir köşesinde bulunmakta-
dır (Res:30). Kitabesi kapısı üzerindedir. Kitabenin
tercümesindeki "Mübarek mescidin inşası en büyük Sul-
tan, Tanrının alemde gölgesi, dünyanın ve dini bad-i
nusreti Emir-ül-Müm'linin Kasımî Keykubat oğlu Ebulfeth
Keyhüsrev'in zamanı devletinde vaki oldu". İfadeden anla-
şıldığına göre Selçuklu Keyhüsrev zamanında yapılmıştır.

Yapı dikdörtgen plânlı, ahşap çatılı, kârgir duvarlı
bir camiidir. 4 kalın payesi vardır. Payeler arasında ha-
fif sivri kemerler bulunmaktadır (Res:31). Yalnız bu ke-
merler ortadaki payeler arasında olup, bunları yan duvar-
lara bağlamazlar. Duvarların alt kısmı tahta ile kaplan-
mıştır. Mihrap nişi mukarnaslıdır, fakat badana ile örtü-
lüdür (Res:32,33). Girişin üst kısmında tahta paravanılı
kadınlar mahfili bulunmaktadır (Res:34). Camii giriş ve
mihrap cephesinde ikişer, sol tarafta 2, sağ tarafta ise
3 pencereden ışık almaktadır. Yapının minaresi vardır.
Minare Osmanlı Türkleri zamanında inşa olunmuştur.

Yapıda bulunan kitabenin bir Selçuklu camiinden geti-
rilip buraya konduğunu Kırşehir Tarihi Yazarı Cevat Hakkı
Tarım'ın babası yazara söylemiş, Tarım bu kitabenin Nu-
rettin Cibril Caca Bey Mescidinin olabileceğini Kırşehir
tarihi kitabında ifade etmiştir (1).

---

(1) C.Hakkı Tarım, Kırşehir Tarihi. Kırşehir Halkevi
Neşriyatı, KIRŞEHİR 1938, s.203

Kat. No: 5

Levha (20-23)

Plan:

MELİK GAZİ MEDRESESİ

Tarihi : 1246/47 M. 644 H.

Yapan : Belli değil

Yaptıran : Mehmet Şah (1) Mengücekoğullarından

Yapının bugün cümle kapısından başka ayakta hiçbir izi bulunmadığından plânını ve nasıl bir mimari biçim gösterdiğini bilmiyoruz. Mermer cümle kapısı bugün kale adı verilen höyüğün üzerinde bulunan Alaeddin caminin cephesine portal olarak yerleştirilmiştir. 80-85 sene öncesine kadar kapısı ayakta duran bu medrese araştırmacıların ifadesine göre Melikgazi kümbetinin yanında bulunmaktaydı. Mengücekoğullarından Muzafferüddin Mehmet Şahın Kırşehir'de bulunduğu yıllarda bilimsel çalışmalar yapılması için yaptırdığı Melikgazi Medresesi hiç bir iz bırakılmamacasına ortadan kaldırılmıştır. Bölgede kazı yapılırsa plâna ortaya çıkabilir. Eldeki tek kalıntı mermer cümle kapısıdır.

Bu kapı üzerindeki kitâbe bir tarih öğretmeni tarafından tahrip edilmiş ve kapının alt kısımları, sonra dan eklemelerle gerçek kimliğini yitirmiştir (Res:36). Ayrıca taşların yeniden yerleştirilmesi sırasında dikkatli davranılmadığından cümle kapısı ilk görünüşünden çok şey kaybetmiş bulunmaktadır.

Oysaki tamamen mermerden yapılmış geometrik şeritleri (Res:37) yan nişleri ve kitabenin üzerinde yer alan

---

(1) Ali Kemali. Erzincan Tarihi s.60

mukarnaslı nişiyle (Res:38) iyi bir işçilik göstermektedir. Yan nişlerinin üst kısımları ıstırye kabuğu şeklinde dekorlanmış, hepsi geometrik geçmeli bir çerçeve içine alınmıştır. Cümle kapısının iç kenarında yer alan ve zar başlıklara oturan köşe sütunceleri, dış köşedeki geometrik bezemeli dış köşe sütunlarına göre çok ince ve zarif görünüşlüdür (Res:39). Zar başlıkların üzerinde çifte rûmi ile yapılmış motif görülür. Bu kapının alt kısmı gibi üst kısmı da eksiktir ve üstte dönmesi gereken geometrik şeritler ortadaki geniş sivri kemerin üzerinde kesilmektedir (Res:40,41).

Kitabesi basık girişin üzerinde dikdörtgen bir çerçeve içinde yer almıştır. Yan kısımlar mukarnaslı şeritlerle dekorlanmıştır. Yan nişlerin iki tarafında kurs şeklinde rozetler göze çarpar.

Mermerden böylesine zengin bir kapının süslediği medresenin herhalde mimari bir değeri olması ve içininde, kapıya uygun benzeresi gerekirdi. Portalin boyutları gözönünde tutulursa yapının da o oranda büyük olması gerekirdi. Ne yazık ki portal geç devirlerde yapılmış yeni bir camiiye oturtulmuş diğer kısımlar anlayışsızlık ya da başka bir nedenle tamamen ortadan kaldırılmıştır.

Medrese Hanefî ve Şafii mezhebine bağlı kişilerin matematik, felsefe, astronomi gibi bilim dallarının yanı sıra dini eğitim görmeleri için yapılmıştı (1).

---

(1) C.H.Tarım. Kırşehir Tarihi 1938 s.51, KIRŞEHİR

Kat. No: 6

Levha (23-56)

Plân:

NUREDDİN CACA BEY MEDRESESİ

Tarihi : 671 H. 1272/73 M.

Yapan : Belli değil

Yaptıran: Gıyaseddin Keyhüsrev bin Kılıçaslan zamanında Kırşehir'de valilik yapmış olan Nureddin bin Caca Bey (1)

Yapı Kırşehir'in merkezinde, kendi ismiyle anılan meydanın kenarında yer almaktadır (Res:43). Taç kapı üzerindeki kitabenin tercümesi şöyledir:

"Rahman-ı Rahim olan Allahın adıyla başlarım. Tanrının rahmetine ve mağfiretine muhtaç köle Caca oğlu Cebrail Allah'a ve Allah'ın rızasına yaklaşmak üzere bu mübarek ve meymenetli medresenin inşasını en büyük Sultan Ulu Şahinşah, ümmetlerin efendisi, Arap ve Acemin Sultanlarının başbuğu, Karanın Akdenizle, Karadeniz'in hükümdarı, Dünyanın ve dinin medarı Nusreti, İslâm'ın ve ehli İslâm'ın yardımcısı, meleklerin ve Sultanların efendisi Kılıç Aslan oğlu-devletini tanrı ebedi kılması-Ebüfetin Keyhüsrevin eyyam-ı devletinde, altıyüz yetmiş bir yılının aylarında emretti" (2).

-
- (1) Nureddin Bin Caca Beyin asıl adı Nureddin Çelebidir. 1240 yılında Kırşehir'de doğmuş, Rum tekfurları ile yapılan savaşta 1301 yılında şehit olan Nureddin Caca bey'in hayatı hakkında pek az bilgi var. Türkmen kabile beylerinden olduğu anlaşılıyor. Caca bey 1256-1277 yılları arasında Selçuklu devletini Sultan adına idare eden Muiniddin Süleyman Pervanenin sempatisini kazanmış ve onun tarafından Kırşehir havalisinin idaresi kendisine verilmiş. Böylece Selçuklu emirleri arasına katılmıştır. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında Caca bey en büyük emirler arasında görülmektedir. 1277 den sonra Mısır Memlûk Sultanı Baybarsın yanına gitmiştir. Mevlâna Celâleddin Rumi'nin müridlerinden olduğu söylenir.
- (2) Ali Saim Ülgen. Kırşehir Türk Eserleri Vakıflar dergisi 1942, sayı II. s.433 ANKARA.

Diğer Selçuk binalarında olduğu gibi bütün gösteriş ve zenginlik bu taç kapıda toplanmış, adeta bir tablo gibi süslenmiştir. Kapı üzerinde bulunan kitabelerde yapıya ayrı bir zenginlik kazandırmıştır.

Kapı üzerindeki diğer kitabe tercümesi (Res:44)
"Rahmanı Rahim olan Allah'ın adıyla başlarım. Allah mutlak surette adil, ve ihsan emreder. Allah Rabbimdir. Allah'tan başka ilâh olmadığına ve âlemin adaletle kaim olduğuna Allah'a ve Melâike Şahadet etti. Aziz hakim olan ondan başka ilâh yoktur. Allah indinde din, mutlak surette "İslâm" dır. Ya rabbim mülkün malikisin-onun dilediğine verirsin ve dilediğini yükseltir dilediğini de alçaltırsın. Hayr elindedir. Muhakkak sen herşeye gücü yeter bir zat-ı âlâsın" (1).

Giriş kapısındaki bu Selçuklu sülus kabartma kitabenin birinci satırı kapı sövesinin sağ yanından başlayarak cephede devamlı sol sövede bitmektedir. Bu kitabenin altında Selçuklu nesih kabartması ile dört satır üzerine yazılı kitabenen sonradan İlhanlılar zamanında konulmuş mali ve iktisadi bir emir olduğu anlaşılmaktadır.

İlhanî kitabesi diye anılan bu kitabede (Res:43,44) şunlar yazılıdır:

"Âsâr-ı envâr-ı madeleti ben-degi Halledallahü mülkehu berkaffei beraya tâbânest fermudegi, şahnegi ve tabkur ve tarhi sabun ve köçe başet ez hükmi.

Cihan muta in maanı siyehra (sehra) bilkülliye hire efzayende ve badelyevm her ki vaz'ı in maanı küned ya deran say nüma yed der lâ'net ve sahat ve gadabı ilâhi beru başed".

---

(1) Vakıflar Dergisi Sayı II. 1942 Ankara s.433

Bu kitabe, tam iki satırı kaplamaktadır. Kenarlarında okunamayan bir de çeyrek satırlık iki parça vardır. Ter-cümesi:

"Hükümdarlığının ebedî kalmasını Allah'tan diledi-gimiz Padişah'ın adalet nuru tekmil yaradılış üzerinde parladığı için buyurdular ki; sahne vergisi, tabkur ver-gisi, keza sabun vergisi ve kuçe vergisi ortadan kalksın. Cihana hakim olan Padişah'ın hükmile bu fena (gayri şeri vergiler) tamamen ortadan kaldırılmış olduğundan hüküm-darın kuvvetli devleti devamlı olması için çok dua kılın-sın. Bundan sonra bu vergileri tekrar vazederecek yahut onların vazi için çalışacak olanlar Allah'ın gazabına uğ-rasınlar. Keza keten ekenlere mahsus damga, bunun gibi aşbazlık namına alınan vergilerde kaldırılmıştır".

Yapı kubbeli Medreseler içinde dört eyvanlı gruba bağlı, iki katlı planlanmış malzeme olarak kesme taş ve tuğla kullanılarak yapılmıştır.

Kırşehir'in ortasında bugün camii olarak kullanılan bu yapı aslında medrese olarak yapılmıştır. Kitabesinde bu durum belirtilmiştir. Son yıllara kadar ön cephesi toprağa gömülmüş durumda iken etrafındaki topraklar alı-narak cümle kapısı tamamen çıkarılmıştır. Bugün onarıl-mış olan yapıya kuzeydeki cepheden girilmektedir. Ön cep-hesinde, ortada değişik görünümlü iki renkli taştan yapılmış cümle kapısı, sağ köşede alttan dilimli başlayan sonra düz çıkan ve yukarıda konik bir külâhla sonuçlanan köşe kulesi yer almaktadır (Res:45). Bu kısma Nureddin Caca Be-yin kare kaide üzerine pramid çatılı türbesi yerleştiril-miştir (Res:46). Türbenin solunda köşede yer alan köşe ku-leside sağ taraftan farklıdır (Res:47). Bu sütunlar yer-den yüksektir. Özellikle belirtilmiş bir kaideye oturmak-tadır. Kaidenin hemen üstünde üç sıra halinde kaydırılmış kartuş motifleri sütuna ayrı bir özellik katar. İki renkli

taştan yapılmış basık esas giriş kapısı kemerinin iki tarafından yan nişler bulunmaktadır. Nişler mukarnas dolguludur. Üzerlerinde geometrik geçme dekorlu kare çerçeveler vardır (Res:48).

Kemerin üzerinde kitabe bulunmakta ve bunun üzerinde de dengeli bir şekilde oturtulmuş mukarnaslı bölüm başlamaktadır (Res:49). Mukarnasın etrafı iki sıra sivri kemer çevirmekte en üstte de bir yazı şeridi görülmektedir. Sivri kemerler aşağıda ortaları düğümlenmiş ve başlıklarında palmet rumî motifleriyle süslü küreler asıllı iki (demet sütun) üzerine oturmaktadırlar (Res:50,51).

Bu süslü küre şekilleri medresenin içinde ve dışında çeşitli şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Örneğin dışında portalin iki yanında bulunan spiral köşe sütunlarının kaideleri bu küre şeklinde geliştirilmiştir. Sütunlar vazo biçimindeki şekiller üzerine oturmaktadır (1). Böyle süs sütunlarında en çok kullanılan başlık şekli tamamen dekoratif olarak köşeleri üzerine yerleştirilen kübik parçalardır (Res:52,53,54). Bu durum taş plâstiği bakımından gariptir. Asıllı kürelerin alt tarafına, şeytan çehrelerini andıran şekiller işlenmiştir ki bunlar fena ruhlara karşı sihirli, koruyucu sembol olarak kabul edilebilir (1). Bunun gibi bir araya bağlanmış süs sütunlarının Selçuklu ve Osmanlı Mimarisinde örnekleri vardır. Portal cephesi fevkalâde süslü ve uyumlu olan bu yapının diğer cepheleri son derece sadedir. Bütün gösteriş önde taçkapıda toplanmıştır. Ayrıca iki taraftan alt kısmı süslemeli kaide üzerine oturan köşe kulelerinin bulunması Caca Bey medresesinde cephe fikrinin tam olarak âle alındığını gösterir.

Türbe kısmı dışarıdan yalnız piramid külâhı ile belli olmaktadır. Buranın dışarıya açılan penceresi portal

---

(1) C.H.Tarım: Tarihte Kırşehir Gülşehir s.42-59

cephesinde olup, zengin süslemelidir. Bu kesim medresenin cephesine ayrı bir ahenk katmaktadır.

Sade olan diğer cephelerden yalnız sağ yanda olanı, payanda şeklinde yarım yuvarlak ve üzeri yarım konik külahlı kule ile biraz olsun hareketlendirilmiştir.

Ön cephe hariç diğer cephe duvarları yukarı da mazgal dişleri ile sonuçlanmaktadır (Res:55,56,57,58).

Hacet penceresi üzerinde birde kitabe bulunur. Burada (Res:59) "Bu dünya hayatı olsa olsa bir metâdır ve ancak ahiret, işte o durak yeridir. Dünyada olanın hepsi fanidir ve celâl ve ikram sahibi tanrının zat-ı eceli baki kalır" sözleri yazılmıştır. Bu kıta türbenin içerisinde de çini ile devam etmektedir.

Bu kitabenin üstünde mukarnaslı niş yer almıştır. Nişin üzerini sivri bir kemer çevirmekte, bu kemerin uçlarından aşağıya doğru geometrik geçme motifli frizler uzanmaktadır. Pencerenin iki yanında akant yapraklı başlıklar yivli sütunların üstüne oturmuştur. Bütün pencerenin üç tarafını en dıştan mukarnaslı bir friz çevirir. Pencere tezinatı o kadar gösterişlidir ki bu haliyle adeta küçük bir portal görünümü taşımaktadır (Res:60,61).

Kapıdan içeriye girilince, orta eksen üzerinde bulunmayan beşik tonozlu giriş eyvanına varılır (Res:62). Bu eyvanın sağ tarafında yukarı kata çıkan merdivenli bölüme giriş açıklığı bulunmaktadır. Buna karşılık sol kanat kapalıdır. Zira bu kısımda türbe vardır.

Giriş eyvanından orta mekâna varılınca üstünde yuvarlak açıklığı bulunan kubbeli kısım gelmekte (Res:63,64) güneyde de mihraplı, mescit olarak kullanılan ana eyvan bulunmaktadır. Burası esas zeminden yüksek olarak yapılmıştır.

Orta kubbe iki bağımsız ikisi duvarda olmak üzere dört payeye oturmuştur. Kubbeye geçiş pandantillerle- dir (Res:75). Bu orta mekânın dışında, yan kanatlarda da değişik bir sistem uygulanmıştır. Sağ batı tarafında eyvanların bulunması gereken kısımda bir küçük beşik tonozlu kısım ile orta mekana sivri geniş kemerle açılan eyvan bulunmakta, arasında üç beşik tonozlu mekân yer almaktadır. (Res:65). Bu mekânlardan ortada olanının dışarıya açıklığı yoktur. Çünkü tam dışarıda bir yarım yuvarlak duvar payesi bulunur. Halbuki diğer ikisinin mazgal pencereleri vardır. Batıdaki bu görünüme karşılık doğuda da aynı revak sistemi kullanılmış fakat ayrıca arkasına geniş bir yan eyvan yerleştirilmiştir. Güneyde tek bir medrese hücresi konmuştur (Res:66). İki yan kanattaki bu farklılık biraz da türbeden gelmekte doğudaki yan eyvandan bir merdivenle türbeye geçilmektedir. Sağda buna ihtiyaç yoktur.

Medresenin ön cephesi düzenlenirken değişik bir yol tutulmuş sağ kısma, yukarı çıkış kısmı ve köşeye bir beşik tonozlu oda yerleştirilmiştir (Res:67). Buna karşılık sol kısma orta mekândan girilen bir beşik tonozlu mekân ile türbe konmuştur. Bu bakımdan ön cephe iki yan kanadı ve arkasındaki mekânlar arasında büyük fark yoktur.

Bu ön cepheye karşılık ana eyvanın iki tarafında uzun dikdörtgen birer büyük beşik tonozlu oda bulunmakta (Res: 68) ana eyvan tam orta eksen üzerinde olmadığı için sağdaki odanın uzunluğu diğerinden biraz fazladır. Ana eyvanın iki yanında bulunan sivri kemerli açıklıklardan yanlardaki tonozlu mekânlara geçiş vardır (Res:69).

Medresinin zemin plânında giriş eyvanının orta eksenine ana eyvanın eksenini arasındaki farkın dışında iki yan kanatta da açık şekilde ayrılıklar vardır. Sağ kanatta revakların arasında medrese odaları yerleştirilmiş ve

ayrıca bir yan eyvan konmamıştır. Buna karşılık sol kısma belkide türbenin bulunmasından dolayı büyük bir yan eyvan ve tek bir medrese hücreleriyle biçim verilmiştir.

Kubbeli mekâna açılan medrese odalarının sayısı sekizdir. Bunların üç tanesi uzun dikdörtgen beş tanesinde kareye yakın plânlı olup üstleri ise tonozla örtülüdür.

Medresede dikkati çeken bir noktada ana eyvanın köşelerine konan süs sütunlarıdır (Res:70,71). Bu sütunlar alışılanın dışında; bir destek elemanı görüntüsü vermezler. Küre şeklinde bir süs taşıyan vazo şekilleri ve stalaktit başlıkla üstüste altı parçadan oluşmuşlardır. Her iki sütunun da üst kısmında yer alan büyük küreler zengin motiflerle süslüdür.

Bu sütun tipinin daha sistematik bir ifade ile tarifini şöyle yapabiliriz. Bir küre ile kesik koni yanyana gelerek bir birim meydana getirmiş (Res:72). Sütun bu birimlerden üç tanesinin üstüste getirilmesiyle ortaya çıkmıştır. Sütunun üst kısımlarına doğru, boyutça daha büyük ve üzeri palmet, rumî motifleriyle bezeli bir küre daha yer alır (Res:72).

Bu tip bir sütun Amasya Yörgüç Paşa Camii için de görülmektedir. Ernst Diez Kırşehir'deki sütunların tip bakımından Ortaçağ Gürcü kiliselerinden menşe aldığını ileri sürmektedir (1). Yine Diez'in kanaatine göre bu motifin sütun kaidelerinde bulunuşu Etilere kadar gider. Sonuç olarak bu çeşit sütunların ön Asya'nın birçok eski mesken tiplerinden kaynak almış olmaları gerekmektedir. Karahanlı devri Özkent türbeleri cephelerinde de bu çeşit vazo biçimi şekiller vardır. Büyük bir ihtimalle bu motifin aynı zamanda sütun başlıklarında da işlenmiş olması üzerinde Hint-Ahemeniş tarzı mimarisinin müşterek malı olan çan biçimli sütun başlıklarının etkisi olmuştur (2).

(1) Ernst Diez: Felsefe Arkivi II İstanbul 1947 s.229 Endosmoslar Devri

(2) W.Ruben : Kırşehir'in dikkatimizi çeken sanat abideleri s.608

Kırşehir sütunlarını bu binlerce yıllık eski sütun tipinden ayıran taraf Ahameniş tarzı mimarisinde üç kere tekrarlanan üç parçalı motifler arasındaki yuvarlak kısımların olmayışı, buna karşılık ortalarında daha büyük ve zengin dekorlu kürenin bulunmasıdır.

Girişin solundaki mekâna orta kısımdan girilince bir merdivenle ikinci kata çıkılır. Yukarıdaki kısmın düzenlenmesinde yalnız ön cephenin bir kısmı kullanılmış ve oda solda türbeye kadar uzanabilmiştir. Merdivenlerden çıkar çıkmaz dar bir koridora oradan kubbeli mekâna ve dışarıya penceresi olan beşik tonozlu bir mekâna varılır.

Koridordan ayrıca küçük bir kapıyla ufak beşik tonozlu, güney duvarında nişi, çıkış merdivenine penceresi olan bir mekâna girilir. Bütün ikinci kat bu iki mekândan ibarettir (Res:74).

Güney eyvanın ortasında yer alan mihrabın mukarnaslı bir nişi bulunmaktadır (Res:76). Mihrap nişinin iki tarafında değişik başlıklar taşıyan iri burmalı sütunlar yer almıştır. En dışta bütün nişi içine alan hiçbir süsü olmayan düz bir çerçeve bulunur. Bu çerçevenin etek kısımlarında (sağ kısımda) geometrik geçme ve zikzak motifli dekorlar görülürse de pek az yer kaplar (Res:77,78,79).

Sol eyvandan yedi basamak merdivenle çıkılan türbede, yaptırana Caca Bey yatmaktadır. İçten kubbe dıştan piramit külâhı ile örtülü olan bu türbede çiniler önemli bir yer tutmaktadır. Çini üzerine yazılmış kitabe yapının dört bir tarafını çevirmekte kapının üstünde kesilmeyip onun kıvrımına göre şekil alarak devam etmektedir. Harfler patlıcanî mor renkte, alt ve üstünde çerçeve meydana getiren dikdörtgen çiniler ise firuze renktedir. Beyaz alçı zemin üzerine çini harflerle şekillendirilerek yazılmış, kitabe fevkalâde bir etki bırakır. Ancak yer yer dökmüştür (Res:80,85).

Türbeye giriş kapısı kenarında da zengin bitki dekorlu (rumî-palmet) çerçeve görülür (Res:86,87).

Caca Bey medresesi üzerinde çalışma yapanlar bu yapının bir rasathane olduğunu ileri sürerler. Kayıtlarda bu konuda bazı notlar mevcuttur. 1525 tarihli Ankara Salnamesinde rasathane olarak kullanıldığı yazılıdır. Halk arasında da şimdiye kadar bu amaçla kullanıldığı söylen-tisi zamanımıza kadar gelmiştir. Camide 60 yıl imamlık yapmış olan Ömer Hoca burada bir kuyu bulunduğunu ve dedesi tarafından körletilmiş olduğunu hikaye etmiştir. Gerçekten, burada yapılan araştırmalarda orta kısmının zemininde çok derin bir kuyu bulunmuş buna dayanılarak yayınlar yapılmıştır (1).

1277 tarihli vakfiyesinde ise-ki İstanbul Türk ve İslâm eserleri müzesinde bulunmaktadır-buranın şeri ilimlerin okunduğu bir medrese olduğu, müderris ve müridlerin maaşı ve öğretim süresi yazılıdır (2). Buna göre burası bir medrese olarak yapılmış, sonradan rasathane olarak kullanılmış olmaktadır.

Yapının güneybatısında tek şerefeli bir minaresi mevcuttur (Res:88). Bu minarelerin silindirik gövdesi şerefeye kadar sırlı tuğla ve çinilerle süslüdür. Minarenin cephesinden arka kısma alındığı ilk yapı budur (Res:89,90). Minare mihrap cephesi duvarına yani güney cephesine hemen hemen yapışık gibi ise de kürsüsü bina duvarından 22 cm açıklıkta ve ayrı olarak inşa edilmiştir. Minare kaidesi kare bir plânda olup üçgenlerle sekiz köşeli bir kısma geçilmekte (Res:91) onunda üstünde 3.10 cm çapında kırmızı ve kahverengi sırlı tuğlarla örtülmüş gövde yükselmektedir (Res:92). Minare şerefesi, tuğlalarının dışarı doğru çıkıntılı örülmesiyle meydana getirilmiştir.

-
- (1) W.Rubben-Aydın sayılı: T.T.Kurumu adına Kırşehir'de Caca Bey Medresesinde yapılan araştırmalar s.673 Belleten sayı:44
- (2) Osman Turan Selçuklu devri vakfiyeleri s.75-79 Belleten 1948

Minarenin arka tarafında kabartma Selçuklu nesihî bir satır bulunur. Burada:

"Yarabbi; sahibine mağfiret et. Henüz saat yükselmeden güzel bir mensül ....." yazmaktadır. Cümle yarım olarak bırakılmıştır (1).

Minarenin eskiden şerefesine kadar kule şeklinde açık olduğu sonradan üzerinin küp şeklinde bir kubbe ile kapatıldığı, bu kubbe zamanla yıkıldığı için tuğla ile bugünkü kısmı ilâve edildiği söylenmektedir (2).

Minarenin yapılışı belkide medreseden sonradır. Aydın Sayılı Belleten'deki makalesinde bu minarenin bir rasat kulesi olabileceği fikrini ileri sürmüştür (3).

Minarenin gövdeden ayrı durması ve C.H.Tarım'ın minarenin üzerinin eskiden kule şeklinde açık olduğu hipotezi bu fikre uygun gibi görünmekteyse de, bunlar birer hipotez olmaktan ileri gidememektedir.

Cepheye minare yerine türbe ve köşk kuleleri yerleştirilmiştir. Caca Bey medresesi içinde kubbeli ve eyvanlı plânın uygulandığı türbenin cepheye minarenin arkaya alındığı içeride tipik köşe sütunlarının bulunduğu onüçüncü yüzyılın ikinci yarısında yapılmış orijinal bir eserdir.

Bahçesinde bulunan Şadırvan'ı tamamen yenidir. Altıgen bir plâna sahip, yuvarlak altı sütun üzerinde yuvarlak kemerler ve onun üzerinde de taştan piramit külâh şeklinde örtü yer alır (Res:94).

---

(1) C.Hakkı Tarım: Kırşehir Tarihi s. 86 v.d. 1938 Kırşehir Halkevi Neş.

(2) Ruben Walters-Aydın Sayılı. Türk Tarih Kurumu adına Kırşehir'de Caca Bey medresesinde yapılan araştırmalar

(3) Belleten Ankara 1947 sayı 44, s.673-681

Kat. No: 7

Levha (57-64)

Plan:

MELİK GAZİ KÜMBETİ

Tarih : 625 den sonra

Yapan : Belli değil

Yaptıran : Mengücekoğlu Muzafferüddin Mehmet'in
bir cariyesi

Yapı Kırşehir'in merkezinde, Caca Bey caminin doğusunda Lâle camii adı verilen binanın arkasında bulunmaktadır (Res:96).

Kapıdaki kitabesinde "Muzafferüddin harem sarayı ehli, Tanrı Rahmetine muhtaç cariyesine tevfik ve inayet buyuran Allah'a hamd; o cenab-ı Hakkın taâdduk edenleri mükâfatlandırdığı ve ihsan sahiplerinin ecrini zayıf etmediği günde (ahiret gününde) halkının huzuruna çıkacağı günü tahattur ederek (Her ikisinde de Allah razı olası) Ebu Hanife Şafii mezhebinde istisun " (Res:97) şeklinde yazmakta bu kitabede Melikgazi Medresesine de işaret edilmektedir.

Kitabesinde tarih olmadığı için ne zaman yapıldığı anlaşılmamakta ise de Melik Muzafferüddin Behram Şahın Şebn Karahisar hükümdarı iken H. 625 tarihinde mülkü elinden alındığından ve onu takibeden günlerde Kırşehir'e yerleştiğine göre bu tarihlerden sonra yaptırdığı sanılmaktadır (1).

Çok sivri konik külâhıyla dikkati çeken kümbet Anadolu Selçuk mimarisinin mezar abideleri içinde en karakteristik olanlardan birisidir. Son yıllarda tamir görmüş olduğu için şimdilik kurtarılmış eserlerden sayılabilirse de onarım dikkatle yapılmamış binanın asıl şeklinde zarar

(1) C.H.Tarım: Kırşehir Gülşehir, s.36
İSTANBUL 1948

verilmiştir. Kümbedin eteklerinden sökülmiş olan kesme taşların boşalan yerleri çimento ile sıvanarak eski hali bozulmuştur. Çimentonun gri rengi de çok güzel sarı renkli kalker taşlarının etkisini bozmaktadır.

Melikgazi kümbeti kare bir kaide üzerine inşa olunmuştur. Plâna sekiz köşeli bir çokgendir. Sekiz köşeli gövdeyi konik bir külâh örtmektedir. Kareden sekiz gene geçen plânın dört köşesinde üçgen meydana gelmiştir. Eşkenar üçgenler bu geçişi sağlamışlardır. Konik çatı herhangi bir geçiş elemanı olmaksızın doğrudan doğruya gövde üzerine oturuyor (Res:97).

Fazla yüksek konik külâh ile sekiz köşeli çokgen bir gövdenin birbirlerini katedmelerinden sekiz üçgenle sonuçlanan bir geçiş bölgesi meydana gelmiştir. Bu üçgenler vasıtasıyla sekizgen gövdeden konik çatıya kalkan meydana getiren silindir kısma geçilmiştir. Üçgenlerin uçları daire şeklinde olup, çadırların eteklerindeki saçakları hatırlatır. Bunlar (üçgenler) buraya sonradan ilâve edilmeyip gövdeyi meydana getiren taşların üzerine işlenmiştir. İşte bu geçiş bölgesinin üzerinde de taşar şekilde bir mantar başlığı gibi konik çatı oturmaktadır (1).

Binanın ön cephesinde iki taraflı merdivenle yukarı çıkılmakta ise de bir tarafı zamanla sökülerek düştüğü için ancak diğer tarafı kalmıştır. Bu merdivenle ufak bir sahanlığa çıkılır. Sahanlıktan üstü mukarnaslı ve kitabesi olan bir kapıyla içeriye girilir (Res:98). Mukarnasın altındaki düzlükte üç satır bir arapça kitabe yer almıştır. Bu kitabe kabartma olarak nesihî yazılmıştır. Kitabede Hanefî ve Şafîî mezhebine mensup olanlara

---

(1) Oktay Aslanapa - Ernest Diez: Türk Sanatı, Başlangıcından günümüze kadar. İSTANBUL 1955 s.84-85

hasredilen bir binadan söz ediliyor. Kırşehir Tarihi yazarı binanın dini işlere değil, metematik, astronomi gibi ilimlerde tahsis olunduğunu eserinde belirtiyor (P).

Sözü geçen yer ilimlere tahsis edildiğine göre kuşkusuz bir medrese olmalıdır. Türbe kapısında böyle bir kitabenin olması gariptir. Melikgazi Medresesinin-(ki bugün hiç izi yok) buranın çok yakınında olduğu gözönüne de tutulursa bu kitabenin külliyeyi işaret eden bir kitabe olabileceği, o yapıdan düşmüş halde bulunurken getirilip türbeye monte edildiği düşünülmektedir.

Türbenin alt katı yani mumyalığı tamamen toprağa gömülmüş iken yapılan bir kazı sonucunda topraklar temizlenmiş ve mumyalığın kapısı bulunmuştur.

Bu kapı içeriden 1.10 m dışarıdan 0.93 m yüksekliğinde 0.68 m genişliğindedir. Fakat bu sözü edilen kapı çeşitli tahriplerden korunmak için son tamir sırasında örülmüştür. Yani bu kısma giriş yoktur. Gayet ufak ve dar olan pencerelerden içerisi görünmemektedir.

Ancak burada daha önce inceleme yapan Cevat Hakkı Tarım'ın eserinden içmekan hakkında bilgi edinebilmekteyiz. Yazarın anlattığına göre kapıdan, kenar uzunluğu 4.15 m olan kare bir hücreye girilir. Bu hücrenin yüksekliği 2.90 m ve üstü çapraz tohozla örtülüdür. Bu mahzen ufak bir pencereden ışık almaktadır. Hücrenin tavanı üst katın taş ve üstündeki toprak döşemesini taşımaktadır. Bu nedenle fazla yüksekliğe çıkmaması için çapraz tonoz kullanılmıştır. Hücre çok sade ve loştur. Zemine adi taşlar yığılarak bir sanduka yapılmıştır. Bu sanduka şekli yerini

(1) C.H.Tarım-Kırşehir Tarihi s.50 KIRŞEHİR 1938

işaret amacıyla halk tarafından meydana getirilmiştir. Daha önce bir lâhit veya bir taşın mevcut olup olmadığı bilinmiyor. Burada kimin kabri olduğu açıkça belli değilse de Mengüçoğlu Muzafferüddin Mehmet'in mezarı olduğu tahmin edilmektedir (1).

Kümbetin üst katı derin üç pencereden aydınlık almaktadır (Res:99,100). Bu hücrenin plânı sekiz köşelidir. Üst kubbe ile örtülmüş olup, yüksekliği 5.85 m'dir.

Binanın içi de dışı gibi kesme taştan inşa olunmuştur. İçteki duvarlar sahte sivri kemerlerle bölünmüştür (Res:101). İç kubbenin üstüne, dıştan sivri bir külâh ilâve olunmuştur. Bu nedenle iç kubbe dışarıdan basık görülmeyişi gibi sivri külâhtan gelen kuvvetlerle dengeyi sağlamakta yani bir çeşit gergi görevini yapmaktadır. Kubbe ile külâh arasında konik bir boşluk kalmıştır. Caca Bey Medresesi içindeki türbenin kubbesi ile külâh arasında da aynı şekilde bir boşluk mevcuttur. Birçok kümbetlerde de uygulanmıştır. Osmanlılar tarafından, kubbelerin dış görünüşleri gözönüne alınarak küçük boyutlu kubbeler çift olarak yapılmıştır. Kanunî Sultan Süleyman, Selim II, Murat III, Mehmet III ve benzeri türbelerde nisbeten büyük kubbeler çift olarak inşa edilmiştir. Orta Asya Türk mimarisinde daha milâdın IX. asrından itibaren bu cins kubbeler çift olarak yapılmıştır.

Binanın iç kısmı tezyinat bakımından hiçbir özellik göstermez. Gayet sade yapılmış, yalnız duvarlar yalnızca sivri kemerlerle bir parça hareketlendirilmiştir. Dışarıda ise bütün gösteriş ve güzellik mermer olan kapıda toplanmıştır. Selçuk neshi ile üç satır, kabartma olarak yazılmış, kitabe derin ve ahenkli bir mukarnaslı nişe yerleştirilmiştir (Res:102). Bu niş tezyinatsız düz başlıklarla ve geometrik geçme ile süslenmiş iki

---

(1) C.H.Tarım: Kırşehir Tarihi, s.51

süs sütuncuğuna oturmaktadır (Res:103,104). Bunların da etrafını gayet zarif ve girift bir şekilde işlenmiş iki sıra rumi ve palmetlerle meydana getirilmiş bitki motifli röliye çevirir. En dışta yine geometrik geçmeli fakat bu kez yukarıda devam etmeyen, yalnız saçakların altında etekleri üçgenlere kadar uzanan geniş bir friz bulunur (Res:105,106).

Kümbetin pencereleride sonderecede sade bir şekilde yapılmıştır. Hiçbir tezyinat yoktur.

Yalnız etrafını çeviren sağır nişlerle bu cephelerde biraz hareket sağlanmıştır. Ayrıca pencerelerin bulunduğu cephelerde saçak üçgenlerinin uçlarından alttaki üçgenlerin uçlarına kadar devam eden dar geometrik geçmeli frizler kümbetin görünüşüne ayrı bir özellik katmaktadır. Her köşe bu şekilde belirtilmiştir (Res:107).

Kat. No: 8

Levha (65-68)

Plan:

İSİMSİZ KÜMBET (İLHANLI KÜMBETİ)

Tarih : 686 H. 1288 M.

Yapan : Belli değil

Yaptıran : Hoca Aka (1)

Yapı Kırşehir'in güneyinden şehre girilirken sağ tarafta tepeler üzerinde bulunan mezarlıkların içinde yer almaktadır. Bu mezarlıkların civarına Kırşehir'liler "Kümbetaltı" demektedirler.

Kümbet, kare kaide üzerine oturan sekizgen gövdeli olup, üstü sivri piramit külâh ile örtülüdür. Melikgazi Kümbesinde olduğu gibi dört köşede, kareden sekizgene geçerken meydana gelen üçgenler burada da görülmektedir (Res:108).

Kümbetin cepheleri sade olup, kesme taştan yapılmıştır (Res:109). Yalnız kapının çerçevesi süslüdür. Kapı kemeri mermer bloklarla yapılmıştır. Üzerinde yine mermerden üç satırlık kitabesi vardır (Res:110,111). Kitabede;

"Rahman-ı Rahim olan Tanrının adıyla başlarım. Yer-yüzünde herkes fena bulucudur, ve (Ya Muhammed) senin celâl ve ikram sahibi olan Allahın'ın zât-ı celili bâki kalır (ayet). Âlim, âdil, zâhit, âbid, hayrat babası Tanrı'nın dünya da vebai devletin ve dinin peşinden geleni, fakirlerin ve miskinlerin yardımcısı (Tanrı akâbetlerinin muammem kılması) büyük emîr Hâce Aka Muâtır, 686 yılında Abdullah kızı Mazlûme, Mehrûme, Sâide, şehirde (Tanrı Kabrini Cehennem hararetine karşı soğuklaştırsın) Fatma

(1) C.H.Tarım'ın Kırşehir Tarihi adlı eserinde (s.75) Kümbeti yaptıran Hoca Aka'nın İlhanlı büyüklerinden olduğu yazılıdır.

Hatun için bu türbenin yapılmasını emretti" yazmaktadır.

Binanın mummyalığı kapalı olduğundan incelenememiştir. İki taraflı birer ayak merdiven ile çıkılan sahanlıktan binanın içine girilmektedir. Yalnız binanın zeminini çok aşağıda olduğundan daha önce burada bir döşemenin bulunduğu kuşkusuzdur. Bu döşeme taştan olsaydı duvarlara bağlı olması ve bugün izlerinin bulunması gerekirdi. Kayseri kümbetleri içinde ahşap döşemeli olanlara rastlandığına göre bu binasında aynı şekilde bir döşemeye sahip olduğu düşünülebilir.

Bu kümbetin dışı gibi içi de sekizgendir. Üstündeki külâhta sekiz dilimli sivrice bir piramit olup, yüksekliği fazla değildir. İç kubbe ile piramit külâh arasında yine boşluk olduğu düşünülebilir.

Külâhın etek kısmında çepeçevre bir silme vardır. İçine geçmiş "S" harflerinden meydana gelen sikkak silmesinin altı düz profilli silmelerle süslenmiştir (Res:112, 113). İçte, taş kubbeğe geçiş bölgesinde de yüzeysel kemer ve mukarnaslarla süslü bir friz yapıya dolaşmakta, hareket sağlamaktadır.

Binanın dış kenarlarının uzunlukları 8.90 m ile 9.10 m arasında değişir. Bu kenarların ancak üç tanesinde pencere bulunur. Pencereler düz açıklıklar halindedir. Kemer, tezyinatı yoktur.

Yapının içinde toprak zeminden kubbenin altına kadar 7.70 m, yine zeminden külâhın tepesine kadar olan yüksekliği 10.30 m'dir (1). Duvarların kalınlığı 1.20 m'dir.

Yapıda Melikgazi kümbetindeki özenti ve ihtişam yoktur. Son onarımda büyük bir kısmı elden geçmiş olmakla beraber etegindeki üçgenlerin bazıları ile duvarlarının bir kısmı yinede harap bir durumdadır. Şehrin merkezinden uzak bir tepede kendi kaderiyle başbaşa bırakılmıştır.

---

(1) C.H.Tarım Kırşehir Tarihi KIRŞEHİR 1938 s.76

Kat. No.: 9

Levha (69-77)

Plan:

AŞIK PAŞA TÜRBESİ

Tarihi : 670 H. ile 733 H. tarihleri arasında

Yapan : Belli değil

Yaptıran : Siyas hükümdarı Eredna Bey'in veziri
Alâ-al-Din Ali Şah Rûmî

Yapı şehri doğudan kuzeye doğru bir kuşak halinde çeviren tepeler üzerinde Kayseri asfaltının hemen kenarında bulunmaktadır (Res:116,117). Kitabesinde "Rahman-ı Rahim olan Allahın adıyla başlardım. Sâhib-i ilm-i tedün katb-ı yegâne merd-i halk Şeyh Paşa ibn-i Muslis ibn Şeyh İlyasdan Âdem ender ha be âlem bâz şüd ender zeleş Rüz-i sezde ez safar Leyl-i sesenbîh ey fülân" yazmaktadır(1).

Bu kitabeye göre Aşık Paşa 670 H. de dünyaya gelmiş ve 733 tarihinde Saferin önuçüncü gecesinde ölmüştür.

Binada izlenen çok orijinal ve özenli uslup bu esere Türk Mimarisinde seçkin bir yer vermektedir.

Aşık Paşa türbesi, boyutları açısından büyük bir eser olmanakla beraber mimarının oranları arasındaki ilişkiyi çok güzel bir şekilde düzenleyişi, yatay ve dikey hatları dengeli tutuşu ve sekiz köşeli kubbeyi büyük bir kudretle birleştirişi açısından dikkate değer bir yapıdır.

Selçuklu Mimarisinin Anadolu Beylikleri zamanı mimarisiyle karıştığı karanlık bir devirde inşa edilmiş olan Aşık Paşa türbesi Ertena Oğullarının mimarlığına çok güzel örnektir. Tarihleri incelerseniz, Aşık Paşa'nın

---

(1) Vakıflar Dergisi 11. Kitabelerimiz s.436

vefatı ve türbenin inşası sırasında, İlhanlı Valilerinden iken Ertana devletini kuran Alâüddin Ertana'nın ve oğlu Mehmet'in Kırşehir bölgesine hakim olduğu görülür. Bunu Kırşehir'de Ertana oğulları adına basılmış paralarda doğrulamaktadır. Cevat Hakkı Tarım Kırşehir Tarihinin 111'inci sahifesinde Aşık Paşa'nın evlâtlarından bahsederken Aşık Paşa'nın kardeşinin oğlu Alâeddin Ali Şah'ın Sultan Ertana'nın veziri olduğunu ve amcazadesi Aşık Paşa'nın oğullarından Elvan Çelebiye Mecitözü-Elvan Çelebi köyünde bir türbe yaptırdığını yazıyor. Aşık Paşa'nın Kırşehir'de bulunan türbesini de onun inşa ettirdiğinin anlaşıldığını ilâve ediyor.

(Ertana-Eredna) oğulları Selçuklu devletinin yıkılışından sonra Karaman, Saruhan, Menteşoğulları gibi ortaya çıkmış bir beyliktir. Bu topluluk da diğerleri gibi kendi âleminde fakat Orta Asya'dan alınmakta olan göçmenlerin getirdiği kuvvetli ilhamlar, yeni sanat görgü ve karakterleri ile seslenmişler ve mahalli inşa tekniklerinden de etkiler alarak Selçuk Mimarisinde farklı bir mimari meydana getirmişlerdir.

Aşık Paşa türbesinin cephesi tamamen mermerdendir. Simetrik olmayan cephenin sağ tarafında büyük bir taçkapı ile giriş sağlanmıştır (Res:117).

Kapının dikeyliği ile binanın yatay hatları çok kuvvetli bir kontrast yapmakta ise de sekiz köşeli kasnak ve binanın heybetli görünmesine neden olan kubbe ile tam bir denge sağlanmıştır. Cephedeki oranlar arasındaki denge fevkalâdedir.

Taçkapı bina ekseninin bir tarafında bulunmaktadır. Bununla beraber türbe mekanının pencereleri kubbe eksenine getirilmiş ve gözün alıştığı oran, yeknasaklık sağlanmıştır.

Aşık Paşa türbesinin kuzey duvarı dışarıdan tamamen sağırdır. Diğer iki cephe ise ön cepheden daha sade olarak inşa edilmişlerdir (Res:118). Ön çephede bir, güney ve doğu cephelerinde de birer tane olmak üzere üç pencere türbe hücrelerini aydınlatmaktadır. Kubbede ve kasnakta hiçbir hava ve ışık menfezi yoktur. Yani kubbe tamamen sağır ve dıştan heybetli, kütleli bir görünüme sahiptir (Res:119). Bütünüyle mermerden yapılan bu kubbe tuğla kubbeler gibi inşa olunmayıp taşların üstüste bindirilmesiyle meydana getirmiştir.

Bu inşaat geleneği çok eski devirlerde Hitit mimarisinde, mezarlarında uygulandığı gibi Orta Asya'nın taş bulunan bölgelerinde de kullanılmıştır. Bindirme tekniğiyle yapılmış kubbeler bugüne dahi Doğu Türkistan ve Afganistan'da rastlamaktayız. Hacı Bektaş'taki meydan evinin, Ankara Ahi zaviyelerinin tavanları, Buhara ve civarındaki ev ve camii çatılarından farksızdır. Yalnız bölgelerde taş yerine ahşap malzeme kullanılmıştır. Bu sistemin XVI yy.da Mimar Sinan tarafından Lefke'de yapılan camii de de kullanıldığı görülür.

Aşık Paşa türbesinin simetrik olmayan ön cephesinin sağ tarafındaki tek kapıdan 5.60 m uzunluk 1.58 m genişliğinde bir bölüme girilir. Buranın üstü 4.40 m yüksekliğinde sivri tonozlarla örtülmüştür. Bu bölümün sonunda bulunan setin türbeye bakan şahsın oturması için yapılmış bir yer olduğu anlaşılmaktadır (Res:120). Bu bölümün sol duvarında (kuzey duvarında) içe doğru derinliği yarım metreyi bulan 1.50 m genişliğinde sivri kemerli bir niş bulunmaktadır (Res:121). Bunun ne amaçla yapıldığı hakkında elde hiçbir ipucu yoktur. Buranın daha önce açık olup sonradan örüldüğü akla gelmekteyse de gerek dış duvarda gerekse içeride bunu belirten hiçbir iz rastlanmamaktadır.

Sete bitişik ve zeminden yüksekçe, bir parça basık bir kapıdan Aşık Paşa'nın gömülü olduğu yere girilmektedir (Res:122). Devşirme eşik taşında uc uca kalplerle iki friz yapılmıştır.

Tonozlu giriş bölümünün türbe hücreğine açılan kapısının her iki yanında somaki mermer sütun bulunur. Kapı sövesinin üstünde mermer alınlığa oyulmuş "Besleme" ve "Kelime-i Tevhit"ten meydana gelen bir kitabe vardır. Alınlığın üzerinde, sütünlara oturan sivri bir kemer yer alır.

Türbe kısmı kare ve kubbeli bir mekândır. Aşık Paşa'nın defnedildiği yeri gösteren ahşap sanduka, kapının bulunduğu duvara bitişiktir. Bu nedenle bir kenarı 5.35 m olan mekânın ortasında bir boşluk kalmaktadır. Kare planlı mekânın duvarlarının birleştiği noktalarda yuvarlak köşe sütunları bulunur (Res:123). Payelerin üzerinde mukarnaslı başlıklar vardır. İşte sekiz köşeli kubbe, bu sütunlar üstüne inşa olunan klâsik Türk kemerlerine dayanmaktadır.

Anadolu Selçuklularının mimarilerinde belli başlı bir özellik meydana getiren kümbetin kaynağı olan çadır şekli Aşık Paşa türbesinin kubbesinde Orta Asyalı karakterini bütünüyle korumaktadır. Bu özellikten bu eserin mimarının Anadolu'ya Horasan Erenleriyle gelmiş bir Türk olduğu anlaşılmaktadır.

Kubenin dayandığı klâsik kemerler daha çok silmelere benzeyen basık sütun başlıklarına oturtulmuştur (Res: 124). Bu sütun başlıkları kare bir tabladan dairevi bir kaideye geçerken ufak mukarnas dolgulu bir şekil meydana getirmişlerdir.

Sekiz köşeli kubbe kaidesi kare planlı dört duvara dört pendentifle birleştirilmiştir. Türbe hücresinin duvarı içeriden sıvalı ve badanalıdır. Sıvaların altından

taş duvarlar görülmektedir. Bu eserin som mermerden yapıldığı görünüşünden belli olmaktadır. Mermer kaplama taşı olarak kullanılmamıştır. Duvarların kalınlığı ise 100-155 m arasında değişmektedir.

Halen türbenin içinde hiçbir tezyinat görülmemektedir. Türbenin diğer Selçuklu kümbetleri gibi bir mumyalığı yani kabir odası olması lâzımdır. Fakat buna işaret eden bir mekan görülmemektedir.

Binanın en göze çarpan cephesi taçkapının bulunduğu cephedir. Diğer cepheler tezyinatsız ve gösterişsizdir. Bu cephelerde bulunan pencerelerde kemer ve tezyinat yoktur. Yalnız batı cephesindeki pencerenin üzerinde bir sıra nesatî motifli friz vardır. Bu parça bir Bizans devşirmesidir (Res:125). Esas cephedeki penceresi ise Selçuklu üslubuna uygun bir şekilde yapılmıştır. Dikdörtgen pencerenin üzerinde yuvarlak bir kemer, bu kemerin içindeki alınlık kısmında da bir rozet bulunmaktadır. Pencere ve yuvarlak kemer ayrıca bir dikdörtgen çerçeve içine alınmıştır (Res:126).

Bu pencerenin hemen üstünde saçak silmesi kitabe taşının çerçevelemek üzere yükselmiştir. Bu silme türbenin diğer kenarlarında da dolaşır.

Taçkapı fevkâlâde uyumlu ölçüleriyle bir sanat eseri olarak dikkati çeker (Res:127). Oldukça az görülen bir şekilde süslenmiştir. Yalpaze gibi açılmış ve trompa benzeyen kapı hücrelerinin üstü ıstridyeye kabuğunu andırır şekildedir. İstridyeye motifi üzerinde pürüzsüz yapılmış çok cazip bir Türk kemeri vardır. Bu tip kemerler Türk Sanatının tanınmış süslerinden olup, burada daha özel bir hal almıştır. Bu ıstridyeye motifi altında mukarnaslı küçük konsollar arasında dikdörtgen bir levhada düğümlü bir friz ve içlerinde iki rûmi motifi yer almıştır. Bu ıstridyeye motifli nişin üst kısmını ise üç taraftan düğümlü örgülerle

bir friz çevirir (Res:128). Bunların erken örneğın Ar-
tuklu eseri Dunaysir camii cephesinde de görüyoruz.

Taçkapının üstünde, biri ortaya diğeri ikisi yanla-
ra gelmek üzere, simetrik üç mermer çıkıntı kapıyı taç-
landırır. Kemer ve istridye şekilli kapı nişi (Res:129)
altındaki esas giriş ise binanın uhrevî görünüşüne uy-
gun büyüklüktedir.

Kapının lentosu, yekpare taştan bir çeşit kavisli
söve şeklindedir. İki tarafında ince örgülü çerçeve var-
dır. Yekpare lento üzerinde kilit taşları taklit edil-
miştir.

Türbenin etrafında bugün son kalıntılara olan kab-
ristanda Kırşehir'lilerin anlattığına göre çok zengin
bir incelemeye değer mezar taşları varmış (Res:131).
Fakat bunların önemli bir kısmı son yarım asır içinde
tahrib edilmiş (1).

---

(1) Semavi Eyice: "Kırşehir'de H. 709/ M. 1310 Tarihli
Tasvirli Bir Türk Mezar Taşı" Anadolu Tasvirli,
Mezar Taşları Hakkında Araştırma. Reşit Rahmeti
Arat için, Türk Kültürünün Araştırma Ens. Yayın-
ları, Seri I, sayı II, Ankara 1966, s.215

AŞIK PAŞA

(Şahsiyeti)

Türk kültürüne hizmet etmiş büyük bir şairdir. Anadolu'da Babailik tarikatını kuran Baba İlyas'ın torunu ve Muhlis Paşanın oğludur.

Baba İlyas Horasan erlerindedir. Aşık Paşa'nın türbe kitabesinden anlaşıldığı gibi 670 H./1271 M.de doğmuş ve 733/H./1322 M.de vefat ederek Kırşehir'deki türbesine gömülmüştür.

Kendisi edebiyat dünyamızda Mâârifnâme, Gençnâme adlarıyla anılan meşhur eseriyle tanınmaktadır. Aşık paşa çok iyi bir tahsil görmüş olup Arapça, Farsça, Ermenice bilirdi. Buna rağmen o asırda Türk dilinin kudretini ve Türk kültürünün zenginliğini ispata çalışmış ve ölmez eserler meydana getirmiştir. Halbuki o devirde herkes Arapça ve Farsça yazmak, söylemek eğiliminde idi. Türkçeye kimse önem vermiyordu.

Şurası bir gerçektir ki Aşık Paşa Türklüğün bütün özelliklerini Türk dili ile anlatmasını bilmiş iyi bir kültür adamıdır. Şu bir kıtalık şiirinde bunu görmek mümkündür:

Türk diline kimse bakmaz idi.

Türklere hergiz gönül akmaz idi

Türk dahi bilmez idi bu dilleri

ince yolu, o ulu menzilleri

Aşık Paşa'nın Elvan, Selman, Can ve Kırılıca adında 4 oğlu ile Melek Hatun adında bir de kızı vardı. Aşık Paşa'nın başlıca eserleri Garipname (Maarifname) Vasfı Hal, Hikaye-i Kimya'dır. Tekke şairi Aşık Paşa'dan seçmeler:

Benden mi bana bu elem
Aşkta mı yoksa derd ü gam
Bunca belâ cevr-ü sitem
Bilsem nedendir, bilmezem

Candan olmayan ger nihan
Olmayan ten de zerre can
Bulu ben bu sözü iyan
Bilsem nedendir bilmesem

Aşkta bu hayret nedir?
Maşuktaki şehvet nedir?
Derviş buna hikmet nedir?
Bilsem nedendir, bilmesem

Bir başka deyiş;

Ey padişah, ey padişah
Çün ben beni verdim sana
Gencü hazinem kamusu
Sensin benim önden sona

Senden sana varır yolum
Sana seni söyler dilim
İllâ sana ermez elim
Bu hikmete kaldım tana

Bu hikmeti kim ne bile
Bilse dahi gelmez dile
Bu ah ile bu zar ile
Gözüm yaşa nice dine

Dursam seninle dururam
Baksam seninle görürem
Her kandeye kim yürürem
Gönlüm yönü senden yana

Söz söyleten dilimde sen
Hükmeyleyen içimde sen
Aliverem elimle sen
Cümle işim önden sona

Şöyle yakın olmuş iken
Görmez seni bu canu ten
Kim geçiser bu pencereden
Kim mani olur hükmüne

Aşık sana tuttu yüzün
Unuttu cümle kend-özün
Cümle sana söyler sözün
Söz söyleten sensin yine

Garibnâmeden

Dünyada beş kapı vardır ey safî
Herbirine can ile kılğıl vefâ

Her kim ol beş kapıdan alkış ala
Şeksüzün andan çalab hoşnut da

İzit imdi herbirinin adını
Kim bilesin iz bu sözün tadını

Birisi, ata ile anadürür
Biri ustadın degülmü ne dürür?

Biri ahidir, biri şeyh kapısı
Olsa gerek herbirinin tapısı

Biri hot hazret durur belli beyan
Beş kapı bunlardurur bingil ıyan

Her birine ne gerektir bilesin
Ana lâyıq kulluğunu kılasın

Kat. No: 10

Levha (78-90)

Plan:

AHİ EVRAN TÜRBESİ
ve
Bağlı Öteki Yapılar

Tarihi : 886 H. ile 854 H. tarihleri civarında

Yapan : Belli değil

Yaptıran : Şeyh Seyit Hasan

Yapı, şehirin ortasında bulunan kalenin 40-50 m kuzeyinde kendi adıyla anılan mahalle içindedir. Büyük bahçe kapısının üzerindeki 1235 H. (1819 M.) tarihi binanın bu tarihte tamir görmüş olduğunu bize gösteriyor. Bu kitabede, bundan eski bir tarihe rastlanmamaktadır.

Türbenin kapısı üzerinde, mermer üzerine işlenmiş sülüs yazı ile yazılmış bir kitabe vardır (Res:132). Burada: "Onu sekizyüz seksenaltı yılında Murat Han oğlu Ulu Sultan Mehmet Han devrinde (Res:133) Süleyman Bey oğlu Alâuddevle inşa etti" yazmaktadır.

Bilindiği gibi Süleyman Bey Dulgadir oğullarından dır. Beş kızından en güzeli olan Sitti Hatunu Fatih'e nişanlamıştı. Buna göre Alâuddevle Fatih'in kayınbiraderi oluyor. Bu tarihlerde Dulgadir oğullarının Kırşehir'de nüfuzunun kuvvetli olduğu anlaşılıyor.

Türbenin içinde sol tarafta birkaç basamakla çıkılan bölümün kemerinde beyaz mermer üzerine işlenmiş kitabede de "Ahilerin yüzü suyu Ahi Evran'ın muattarasını emirlerin sevgilisi Seydi Bey oğlu Hasan Bey 854 yılında inşa ettirmiştir" yazmaktadır (Res:134).

Biz bu Seydi oğlu Hasan Beyin Yıldırım Beyazıt zamanında Arapça ve Farsca eserlerden tercüme yaparak bir "Fütüvvetnâme" meydana getiren Şeyh Seyit Hasan olduğunu tahmin ediyoruz (1).

(1) C.H. Tarım: Tarihteki Kırşehir-Gülşehir ve Babailer, Ahiler Bektaşiler İSTANBUL 1948 s.86

Türbenin mabeyne açılan kapısındaki kitabe tarihi 886 ve türbe kemerindeki kitabenin tarihi 854 olduğuna göre türbenin daha önce yapılmış olduğu anlaşılmaktadır (Res:135,136).

Üzerinde tamir kitabesinin bulunduğu cümle kapısında küçük bir avluya girmektedir. Burada türbenin solunda ve arkasındaki geniş bahçede birçok mezar taşları varsa da birçoğu kırılmış veya eski kitabeler kazınip yerlerine yenileri yapıldığından değerlerini kaybetmişlerdir (1)..

Esas türbenin birinci kapısından girildiği zaman bir sahnin üzerinde sağda halen namaz kılınan mescit, karşıda iki basamakla anılan türbe, solda komşuların geceleri toplandığı kışlık oda yanında da merdivenler.

Binayı meydana getiren kısımlardan en eskisi kare plânlı ve Caca Beyle Lâle Camilerinde olduğu gibi üstünde yuvarlak ve taştan bir kubbe taşıyan esas türbe kısmıdır. Bu kısma Selçuk uslubunda kubbe yapılmışsa da birçok değişikliklere uğradığından eski zerafeti ve biçimini kaybetmiştir. Kubbesi basık ve ortasında çukurtalı bir çemberle çevrilen silindire benzer kısım üzerinde oturmaktadır. Türbenin kuzey, batı ve doğu duvarlarında yüksekte olmak üzere ve sivri uçlu kemerleri bulunan birer pencere vardır (Res:136). Yalnız güney cephe 3 m genişliğinde bir kemerle açık bulunmaktadır (Res:137). Türbe tabanından tahminen 2 m lik kısmı bugün orada ki mezarlığın altında kalmaktadır. Tabanın kendisi tekrar bir metrelik bir tahta kısım ile yükseltilmiştir (Res:138). Duvarlar orta boyda taşlarla örülmüş dışarıda 25 cm kalınlığında sarı travertin taşı levhalarıyla

---

(1) Semavi Eyice: Kırşehir'de 709 tarihli tasvirli bir Türk mezartaşı Cilt 19 seri 1. sayı s.212 ANKARA 1966

kaplanmıştır. Eyvan kısmı da beşik tonozlu ve yüksektir. Yapının içinde özellikle mezarın olduğu bölümde yakın tarihlerde yapılan restorasyon sonucu duvarlar lâcivert firuze renkli geometrik yıldız ve üçlü baklava motifleriyle doldurulmuş, orijinal görüntü sordarecece bozulmuştur.

Bir kuleyi andıran biçimi ve taşıdığı kubbesiyle Selçuklulardan kalma türbelere nazaran İznik'teki Yakup Çelebi türbesi, Akşehir'deki Türabî Türbesi ve Bursa'da Osmanlılar devrinden kalan birçok türbe tipine daha çok yakınlık ve benzerlik gösterir.

Bundan başka bu binanın güneyine bir sundurma kısmı ve doğu kısmına da ikinci bir türbe binası eklenmiştir (Res:139). Bu sundurma kısmı da kare şeklinde ve boyca kuzeydeki türbe kadardır. Yalnız sundurmanın üstünde türbeninkinden daha büyük ve tuğla ile örtülü bir kubbe vardır. Daha sonraki zamanlarda türbenin batı cephesine bir tekke ve sundurma kısmı eklenmiş, (H. 960 - M. 1560 H.) sundurma kısmı batısına da bir mescit ilâve edilmiştir.

Kuzeydeki esas türbe duvarlarınının hem ikinci türbe hem de tekke duvarları içerisine kadar devam edip gittiği açıkça görülür. Sonradan eklenen türbenin duvarları travertin levhalarıyla kaplı bir durumdadır.

Ahi Evran camii mihrabındaki zor okunan kitabeye göre "Bu zaviyeyi ariflerin darlıktan medar-ı istinadı, salıkların muktedası, rahmet ve ridvan üzerine olsun Şeyh Ahi Evran için Şeyh..... ın ve mezburun evladından.....ın bizzat şuru ile Selim Hanın oğlu Sultan Süleyman'ın izniyle 968 yılı tarihinde yapıp imar etti" (Res:140)b

Bu kitabenin ikinci satırının ortası bir tarih öğretmeni tarafından kazınmış ve tahrip edilmiş olduğundan okunamamaktadır.

Şimdiki haliyle bu mescit kısmında ki kitabeden başka kayda değer hiçbir eski kısım yoktur. Mihrabı düz boyalı (Res:141) ve duvarları tamamen yeni sıva ve badanalıdır. Tavanı düz ahşap çatı şeklindedir. Mescide giriş kapısı üzerinde küçük birde kadınlar mahfili bulunmaktadır (Res:142).

Minaresi girişin solunda yer almıştır (Res:143). Henüz kırmızımsıtrak rengini korumakta olan ve sararmamış bulunan travertin taşlarından inşa edilen minare sonradan eklenmiştir.

İstanbul'daki Lâleli camii minaresinin alemiyle bu minarenin armut biçimi alemi arasındaki sıkı benzerlik gözönünde tutulursa minarenin, sözkonusu tamir dönemine yani 1819 tarihine ait olduğunu kabul etmek gerekir. Türbenin arka cephesindeki pencere üstündeki taş devşirmedir (Res:145).

Ahi Evran Türk toplumu içinde sosyal ve iktisadî bir kuruluş meydana getiren ve tasavvuf tarihinde büyük rolü bulunan bir şahsiyettir. Türk esnafları mesleklerini korumak amacıyla ahi'liği kurmuşlardır.

Ahi'liğe gençler alınarak okutulur ve bir sanat öğretilirdi. 13. yüzyılda Batı Türk ilinde ve Horasan'da ahi'lik iyice kuvvetlenmiştir. Horasan ilini zapteden Mogollar halka eziyet ediyorlardı. Bunun üzerine Horasan'dan birçok Türk kabilesi Anadolu'ya göç etmeğe başladılar. Ahi Evran da babasıyla beraber Anadolu'ya gelerek ilk önce Konya'ya yerleşti. Bu sırada Belçuklu Sultanı II. Alâeddin Keykubad idi.

Ahi Evran 1266 yılında Kırşehir'e geldi. Kırşehir'in Caca Bey sayesinde huzur içinde ve Türklük cerayanının bir merkezi olduğunu görünce bu şehre yerleşti. Kendisi 1236 yılında Horasan'da doğmuştur. Asıl adı Şeyh Mahmut Nasıruddin'dir. Ünvanı ise Nimetullah'tır. Ahiler ona (Sultan Ahi Evran) demişlerdir.

Ahi Evran halk ağzıyla mitolojik bir şahsiyet olarak yaşamakta ve hakkında pek çok hikaye anlatılmaktadır. Yalnız hikayelerin ortak olan taraf normal bir insan olarak ölmeyip bir yılan olup kaybolmasıdır. Bugün Ahi Evran çok sadık, kıymetli takdir edilmemiş, esrarengiz yollarla ustasına çok iyilikleri dokunduğu halde insanlardan gördüğü kötülükler nedeniyle ortadan kaybolup gitmeğe mecbur kalan efsanevi bir çirak tipi olarak takdir edilmektedir.

1278 tarihinde düzenlenen vakıfnameden anlaşıldığına göre Ahi Evran 13 yy ilk yarısında doğmuş 14. yy ilk yarısında 1229 da 93 yaşındayken ölmüştür (1).

---

(1) Kırşehir Büyükleri: Enver Behnan Şapolyo
1967 s. 5-35, ANKARA

AHİLİK

Türklerde lonca teşkilatının kurucuları olan Ahi'lerin uzun ve çok eski bir tarihleri vardır. Bir nevi lonca teşkilatı da eski çağdan beride mevcuttur. Eski Yunanlılar ilkel kabile hayatından sıyrılıp ta bir takım devletçikler ve şehirler kurmağa başladıkları sıralarda eski kabile ve klân teşkilâtı yerine bu mahalli bir takım esnaf cemiyetleri meydana getirerek, bu yeni kuruluşların âdet ve ananeleriyle eski kabile geleneklerini yaşatmaya çalışıyorlardı. Sonraları Romalılar ve daha sonra da Bizans'lılar bu eski müesseseyi devam ettirdiler ve sonunda onlardan da özellikle Mısır ve İstanbul müslümanlarına bu gelenek geçti. Bu diğer taraftan islâmiyetin ilk çağlarından beri Antik kültürden kaynak alan ve sonradan soysuzlaştırılmış bulunan birtakım küçük toplum tiplerinin, şehirlerde kurulan bazı kulüpler şeklinde yaşamakta devam ettiklerini görmekteyiz. İçinde kurulan içkili ve rakslı sofralarda yemekler yenen bu çeşit kulüplerin asıl amaçları toplum içindeki topluluğu elden geldiği kadar korumaktan ibaretti.

Moğol akını önünde 1244'te Selçuk'lular 1258'de de Bağdat halifeleri yenik düşmüşlerdi. Son Abbasi halifesi Mısır'a kaçtıktan sonra bu muharip sınıf halifenin yanında bir müddet daha yaşamaya devam edilmişse de eski şaşasını artık kaybetmişti, Moğol istilası ile Konya Selçuklularının yenik düşmesiyle Anadolu'daki Türkler içinde yeni bir devir açılmış oluyordu. Bütün beylikler arasında mahalli çarpışma başgöstermişti. Buna karşılık şehirli tabaka ise ticaretin ve beldeler arası yolculukların emniyetette yapabilmesi ve gelişmesi için barışçı bir düşünce ile uğraşıp duruyorlardı, ve bunun için bir teşkilât kurmayı istiyorlardı. Ahi Evran Kırşehir'de ahi'lik teşkilâtını o zaman kurmuştu.

Ahi'lik örgütüne bağlı olan bir Ahi alım satım işinde birliğe dikkat etmek zorundadır. Örneğin pamuklu bir ku-
maş herhangi bir Ahi'nin dükkanında kaçta satılıyorsa
başka Ahi'lerin dükkanında da aynı fiata satılır. Bu ku-
rala uymayan Ahi hem Ahi'likten hem meslekten çıkarılır.
Kurallar kesin ve katıdır. Ahi'lik toplumuna giremeyecek
olanlar şöyle sıralanıyor;

Kâfir, münafık, gizli ilimle uğraşan içki içen, ha-
mamlarda tellâklık yapan, hayvan kesip satan, yani kasap
olan, meslek ya da zevk için ava çıkan kesinlikle ahi
olamaz". Ahi'liğin 4 ana prensibi vardır.

- 1- Kuvvetli ve galip durumda iken afedeceksin
- 2- En kızgın ve hiddetli zamanında bile karşıdaki-
lere yumuşak davranacaksın
- 3- Herkese bu arada düşmanına da iyilik yapacaksın
- 4- Kendin muhtaç olsan bile elindeki tüm imkânları
kullanarak yardıma muhtaç bir başkasına mutlaka
yardım edeceksin

Kat. No: 11

Levha (20)

Plan:

MUHTEREM HATUN TÜRBESİ

Tarihi : Belli değil
Yapan : Belli değil
Yaptıran : Belli değil
İnceleme tarihi : 1968-1983

Yapı Kırşehir'in içinde imaret mahallesinde yer almaktadır. Harab ve kerpiçten örülmüş bir kulube şeklindedir. Etrafı duvarlarla çevrili ve üstü meyilli ahşap çatıyla örtülü olan bu yere halk Muhterem Hatun türbesi demektedir. İçinde bir kabir vardır, Kabrin üstündeki 2 m uzunluğunda mermer sanduka (Res:146) Selçuklu uslubunda olup yanlarında Ayet-el Kürsî ve Farsça yazılmış yazılar vardır. Güzel süsle yazılmış bu kitabeğe göre Mehmet İbrahim kızı Melek Hatun burada medfundur.

Melik Muzafferiddin'in buralarda bir imaret tesis ettiği düşünülecek olursa bu kadının bu aileye mensup olduğu akla gelebilir.

Mermer sandukanın bulunduğu mezardan (Res:147) ayrı olarak üç mezar daha vardır. Fakat onların kime ait olduğu hakkında bir bilgi edinmek mümkün değildir. Zira yalnız toprak yığını halindedir.

Kat. No: 12

Levha (89-91)

Plan:

SÜLEYMAN TÜRKMANÎ TÜRBESİ

Tarihi : Belli değil
Yapan : Belli değil
Yaptıran : Belli değil
İnceleme tarihi : 1968-1983

Yapı imaret mahallesinde, Muhterem Hatun türbesinin biraz ilerisindedir.

Türbenin yapılış tarihi hakkında bilgimiz yoktur. Türbe birkaç kez yıkılıp tamir gördüğünden kitabesinin bu arada kaybolduğu anlaşılmaktadır. Süleyman Türkmanî'nin doğum ve ölüm tarihine ait kayıta sulunamamıştır (1). Yalnız türbesindeki sandukasına sonradan yazılıp konulan levhada 692 tarihi bulunmaktadır. Vakfiyesi 697 de düzenlendiğine göre bu tarihten sonra ölmüş olması gerekir. İlk yapı da aslında bu zamanlara aittir. Fakat sonradan pekçok değişiklikler geçirmiş ve bütünüyle yenilenmiştir.

Türbeye bir sahanlıktan girilmektedir. Sandukası buradadır. Türbe sahanlığının sol tarafında yüksekçe şekilde torunlarından Şeyh Hasan ve Şeyh Süleyman'ın kabirleri var (Res:149). Her ikisinin de kitabesini Şair-i müderzaa diye anılan İsmail Safa yazmıştır.

---

(1) C.H. Tarım. Tarihte Kırşehir-Gülşehir s.32-38

Şeyh Hasan'ın kitabesi:

"Hasan efendi ki Şeyh-ü Kerim-ü Kâmil idi
Muhîb-bi ilm idi ilm ile hemde âmîl idi.
Vefâtı dâğ-ı derûn oldug yâr-ü ağıyare
Cihanda hatta hasmına vefası şâmil idi.
Giray-ı kalbi kadar kudreti olsaydı eğer
Şerik-i serveti eytâm ile erâmîl idi.
Şefâat-ı Hasaneyn'e ilâhî mazhar ola
Hasan efendi ki şeyh-ü kerim-ü kâmil idi.

Süleyman Efendi'nin kitabesi:

"Şeyh-ü sebabe vird-i zeban hulusûdur
Medh-ü senası Şeyh Süleyman efendinin
Züvvâri hep fezâlinin müstefididir.
Meşhurdur hasail-i âlem pesendinin
Ahbabı akrabası mücaribi, hafidi hep
Mengüşdâr-ı hikmetidir nush-u pendinin
Yarab su çah-ı medfeni olsun nairesi
Cennetteki makam-ı güzîn-i bülendinin

Burada belirttiği gibi Şeyh Hasan cömertliği Şeyh Süleyman'da zerafeti ile anılırdı. Bu şekilde iki mezar daha bulunmaktadır. Bunlardan biri Moğol ümerasından Kutluk Şahın oğluna ait olsa gerek. Süleyman Türkmani'nin sandukasında "Şeyh Süleyman Veli Hazretleri" yazılıdır. Diğer mezarlarda Çelebi Osman, Şeyh Bekir yatmaktadır.

SÜLEYMAN TÜRKMANI (TARİHİ ŞAHSİYETİ)

Oğuz Türkleri Anadolu'ya yerleşince Horasan illerinde birçok tasavvuf ehli gelmeye başladı. Bunların pek çoğu Yesevî tarikatine ait pirlardı. Bunlar hanıkanlar kurup tasavvuf cereyanı uyandırdılar. 13. yy da Anadolu'ya gelen mutasavvıflardan Burak Baba ve Süleyman Türkmani'yi görüyoruz.

Süleyman Türkmanî Şeyh Hüseyin Mevlevinin oğludur. Nerede doğduğu belli değildir. 1214 tarihinde doğmuş olması birtakım verilere dayanarak kuvvet kazanmaktadır. Dedesi Türkmen Beyi Şemseddin olduğu için kendisine de Türkmanî denilir. Süleyman Türkmanî Mevlânenin oğlu Sultan Veled'in müridi olmuş ve bu zatın desteğiyle onun kurduğu Mevlevî tarikatını yaymak için 1239 da Kırşehir'e gelmiştir. Bu şehirde genç yaşta bir mevlevî dergâhı kurmuştur.

Süleyman Türkmanî Aşık Paşa'nın hocasıydı. Tezkere-i Evliya adlı bir eser yazan bu kişi Kırşehir'in bir feyiz kaynağı olmuştur.

Kat. No: 13

Levha (92)

Plan:

ÇEŞME

Tarih : 982 H.

Yapan : Belli değil

Yaptıran : Hasan Bin Abdullah

Çeşme Lâle camii yanında bulunmaktadır. Üzerinde nefis Selçukî işlemeli taşlar vardır. Bu mimarî parçaların çok değerli bir Selçuk binasından getirildiği anlaşılmaktadır.

Çeşmenin kendisi kemerli ve basit bir mahalle çeşmesidir. Sonradan üzerine beton dökülmüş ve harap yerleri onarılmıştır. İlk şekli hakkında hiçbir belge yoktur.

DEĞERLENDİRME ve KARŞILAŞTIRMA

Kırşehir Selçuklular ve İlhanlılar zamanında inşa edilmiş seçkin mimarî eserlerle süslüdür. Osmanlılar devrinde ise burada önemli bir eser verilmemiş, yapılanlar da diğer eserlerin ihtişamı yanında sönük kalmıştır.

Kırşehir'de bulunan Lâle camii plân bakımından Amasya Burmalı Minare camiiine çok benzer. Zaten her ikisi de 13. yy'a aittir. Amasya Burmalı Minare camii 640 H.-1243 M. tarihlidir. Payeler üzerine oturmuş üç kubbesi bulunur. Bu kubbeler mihrap önü kubbesine doğru büyüme özelliği gösterir. Bu büyüme her kubbe de ayrı ayrı kullanılan geçiş biçimi ile sağlanmıştır.

İki yanda kubbeli mekânlara paralel tonozlu mekânlar bulunur. Payeler birbirine kemerle bağlanmıştır. Ayrıca giriş kısmında tonozlu mekânlar bulunur. Lâle camii Amasya Burmalı camiiine mihrap önüne doğru büyüyen kubbeleri ve yanlardaki tonozlu mekânları bakımından benzer. Yalnız Lâle camininin durumu kesin olarak aydınlanmış değildir. Kuzey ve doğu cephesinde ki kemer izleri binanın bu yönlere doğru devam ettiğini açıkça gösterir.

Önde şimdi açık bulunan kubbeli giriş kısmının payelerindeki izler binanın daha önce ve yana da devam ettiği izlenimini uyandırır. Bu takdirde önde Burmalı Minarede ki gibi bir giriş mekânının olabileceği akla gelir. Ancak plânın kesinlikle anlaşılması için burada bir kazı yapılması şarttır.

Kırşehir'de bulunan Çarşı Camii ahşap tavanlı ve dikdörtgen plânlıdır. Yalnız ahşap tavanı düz olmayıp bindirme tekniğinde yapılan ahşap kirişli tavan şeklindedir. Bu çatı tipi genellikle ormana yakın Türk köylerinde

kullanılmıştır. Ayrıca Kastamonu ve Erzurum'da küçük ölçüde böyle çatılar vardır. Ancak burada da tipin en büyük örneği verilmiştir.

Erzurum'daki bir evin tek katlı ve ocaklı bir oda tavanı bu caminin tavan şeklinin ufak bir örneğidir. Tavan, kubbe şeklinde, ağaçların köşelere bindirilerek örülmesi ve tepede aydınlık bacası bırakılmasıyla meydana getirilmiştir. Çarşı camii tavanı bu tipin büyük bir temsilcisidir. Tabii içinde ocak olmadığından en yukarıda bacanın yeri düz bir tahta levha ile kaplanmıştır.

İran'da çok defa silindirik biçiminde ve tuğladan yapılmış olan kümbetlere karşılık Anadolu'da daha çok dört köşe kaide üzerine sekizgen veya 12 köşeli kesme tuş kümbetler görülür.

Anadolu Selçuklu türbeleri de, İran'daki Selçuklu örnekleri gibi kubbe ile planlarına göre üstleri konik veya piramit külâhla örtülü olup çoğu iki katlıdır. Merdivenle inilen mummyalık, mezar hücrelidir. Burası birkaç metre aşağıda üstü tonozla örtülü mahzen şeklindedir. Ölü mummyalanarak bir sanduka içine konur veya burada toprağa gömülür. Türbenin içinde ve mahzenin üstündeki kısımda görülen taş veya ağaç sembolik amaçla konulmuştur, içi boştur.

Kümbet adı verilen bu eserlere Anadolu'nun çeşitli yerlerinde rastlanır. Erzurum'da Emir Saltuk kümbeti (12. yy), Ahlat'ta (1166), Kayseri Huant Hatun türbesi (1237/8) v.b.

Bunların bazıları medreseye veya camiiye bitiştirler. Kırşehir'de de bu şekilde medreseye bitişik olan türbe Caca Bey camine bitişik olan daha doğrusu onun içinde yer alan Nurettin Cibril türbesidir.

Fakat birçok Selçuk türbesi tek başlarına yapılmışlardır. Anadolu'da Selçuklular zamanında ençok inşa edilmiş olan türbeler çok kenarlı tipe girerler. Kırşehir İlhanlı kümbeti, en güzel olanlar da bunlar arasındadır.

Kırşehir Melikgazi türbesi eski Türk çadırlarını hatırlatan ve eski Türk mimarî gelenegini devam ettiren türbeler arasında çadır karakterlerini en iyi muhafaza eden kümbettir. Buna benzeyen bir eser daha yoktur (1).

Köşeleri üçgen biçiminde yassıltılmış dört köşe bir kaide üzerine sekiz köşeli bir yapı gövdesi yükselmektedir. Çatısı koniktir. Gövdenin üst kısmı aşağı sarkan iri üçgen satırlar halinde konik çatıya bir kaide oluşturmaktadır. Beyaz mermerden zengin dekorlu kapının önündeki açık merdiven yıkılmıştır. Bunun altında tonozla örtülü mummyalık kısmı vardır. Tarihi bilinmemekle beraber üslup bakımından 1250 yılına ait olduğu kabul edilebilir.

Değişik bir üslup gösteren Kayseri kümbetleri ile aynı yüzyılda yapılmış olmasına ve aynı üslup bölgesine girmiş olmasına rağmen, orada bu şekilde bir tek kümbet dahi görülmemektedir.

Fakat Adsız veya Alaca Kümbet diye bilinen kümbedin piramidal kubbeye geçişi Kırşehir Melikgazi türbesini hatırlatır.

Ahlat'ta 1396 da yapılan Erzen Hatun kümbedinin alt bölümünde Melikgazi kümbetine benzeyen üçgen geçişler vardır. Ancak bu yapı hem daha geç bir tarihe aittir, hemde 12 köşelidir. Kümbetin üzerinde rozetlerle bezenmiş piramidal bir külâh yükselmektedir.

---

(1) Ernst. Diez: Oktay Aslanape Türk Sanatı s.78
1946 İSTANBUL

14. yy (733 H.-1322 M.) da yapılmış olan Aşık Paşa türbesi bir özellik gösterir. Bu da türbe kısmının yanına ilâve edilmiş olan dar uzun ve üstü tonozla örtülmüş sahanlık kısmıdır. Kayseri türbelerinde de bu sahanlık vardır. Fakat ileri fırlamış bir ön mekân şeklindedir. Yine Ahlat'taki Anonim türbe ve batı Anadolu'da Selçuk şehrindeki Selçuk türbelerinde bu sahanlıklara rastlamak mümkündür. Fakat onlarda giriş kısmı ortada olup iki yanda birer pencereleri bulunmaktadır. Aşık Paşa türbesinde ise giriş hem abidevî portal karakterini kazanmış hem de önemli bir özellik olarak portal cephenin soluna alınmıştır. Bu özellik başka hiçbir yerde görülmez. Aşık Paşa bu alanda tek örnektir.

Asimetrik uzun cephesi, Kırgız çadırına benzeyen kubbesi, yana alınmış dar uzun portali ile Selçuklu mimarisinden tamamen farklı görüşlerle yeni bir uslubu haber vermektedir. Kitabe de çok değişik olarak kubbenin önüne gelmiş girinti yapan saçak silmeleri ile çerçevelenmiştir. Yapı değişik mimarî unsurların ahenkli bir bütün meydana getirdiği yeniliklerle dolu bir abidedir.

İslâm ülkelerinde genel olarak İslâmî ilimlerin okutulduğu müesseselere medrese denilmektedir. Buralarda Kurandan başka hadis, fıkıh, tefsir de okutulur. Medrese plânlara kullanıldıkları işe göre değişirdi. Medrese Anadolu'da; açık avlulu ve kapalı (kubbeli) medrese olmak üzere iki tip halinde gelişmiştir.

Kırşehir Caca Bey Medresesi kubbeli bir medreseler içinde dört veya üç eyvanlı, revaklı avlunun örülmesiyle meydana gelen guruba bağlı iki katlı olarak kesme taş ve tuğladan yapılmıştır. Bu tip medreselerin içinde en önemlileri Konya'da 1252 tarihli Karatay Medresesi ve 1258 tarihli İnce Minareli Medresedir. Yine XII. yüzyıla ait Niksar Yağbasan Medresesi bu tipte yapılmıştır. 1258 tarihli Afyon Çay Medresesi ise bu gurupta biraz değişik

bir örnek gösterir. Uzun holler diğer medreselerdeki yan hollerin yerini almıştır.

Kubbeli medreselerde açık avlunun yerine çoğu zaman bir havuzu olan kubbeli kısımla bunun etrafına yerleştirilen eyvan, medrese odaları ve türbe görülür. Medreselerin yanında yüksek bir devlet adamı olan yaptıranın veya evliyanın türbesinin bulunması bir gelenek şeklini almıştır. Diğer medreselerde türbe eyvanın yanında yer aldığı halde burada türbe özellik olarak cephededir.

Caca Bey Medresesi Divriği Şifahanesine yalnız ikinci katının öncüpe üstünde olması bakımından benzer. Ayrıca ikinci kat ve kubbeli mekânın iki tarafındaki dikdörtgen, tonozlu odaları bakımından da Afyon Çay'da Çay Medresesi (1278 M.) ile benzerlik gösterir.

Caca Bey Medresesi ile Kütahya Vacidiye Medresesi arasında da benzerlik vardır. Vacidiye Medresesi (714 m.-1308 M.) senesinde Germiyan Ümerasından Mübarezeddin Umur bin Savcı tarafından yaptırılmıştır. Girişin iki yanı ufak, tonozlu mekânlar halindedir. Üstü kubbe ile örtülü küçük bir girişten büyükçe avluya geçilir. Buranın da üzeri kubbe ile örtülü bulunmaktadır. Eyvanın iki yanında kubbe ile örtülü iki mekân bulunmaktadır. Sağ kanat bulunmayıp mekânlar sol kanatta dizilidir. Eyvanın iki yanındaki mekânların kubbeleri ortasında daire şeklinde birer açıklık bırakılmıştır. Birbirinin aynı olan bu mekânların dersane olarak yapılmış olması gerekir. Avlunun üzerindeki kubbede de büyük bir açıklık bulunmaktadır.

1272 tarihli Kırşehir Caca Bey Medresesi 1308 tarihli Vacidiye Medresesi, her ikisinin de kubbeli olarak yapılması plân şemalarındaki temel benzerliği sağlar (1).

---

(1) Aydın Sayılı: Vacidiye Medresesi Belleten 1948 s. 64-68

Girişin tam karşısında eyvanları aynı olup yalnız bu eyvanların iki yanındaki mekânların örtüsü bakımından ayrılır. Caca Bey Medresesinde tonoz, Vacidiye Medresesinde ise kubbe kullanılmıştır. Ayrıca Vacidiye Medresesinin sağ kanadının eksik olması başlıca değişikliği meydana getirmektedir. Buna karşılık rasad kuyusunun her ikisinde de bulunması bir benzerliktir.

Caca Bey Medresesi kale gibi, kesme taş duvarları ve mazgal dişleri bakımından Kayseri dışında Emir Ertana'nın hanımı Sulî Paşa adına 1339 da yaptırdığı Köşk Medreseye de benzemektedir.

Ahi Evran Türbe ve Tekkesi ise plân bakımından Tokat'ta Sümbül Baba Zaviyesi ile Açıkbaş türbesine benzemektedir.

Sümbül Baba Zaviyesi 691 N.-1291-92 M. tarihlerine ait olup Ahi Evran ile benzerlik gösterir. İki kubbeli birde tonozlu mekânı bulunmaktadır. Kubbeli mekânlardan küçük olanına sonradan lâhitler konarak türbe haline getirilmiştir. Yine Tokat'taki Açıkbaş türbesi 13.yy ikinci yarısına aittir. Aynı plân şemasını gösterir (1).

Ahi Evran tekkesi türbesi iki kubbeli ve tonozlu eyvanın bulunuşu, plân şeması bakımından bu yapılarla benzerlik göstermektedir. Ayrıca aynı bunlarda olduğu gibi kubbeli kısımlardan biri sonradan türbe haline getirilmiştir.

Tekke belki ters T biçiminde yapılmıştı. Belki de doğrudan doğruya bugünkü gibi yapılmıştı. Bu konuda kesin bir şey söylemek mümkün değildir. Ancak bu kanatta yapılabilecek bir kazı bu konuyu aydınlığa çıkarabilir.

Ahi Evran tekkesi Antalya Mevlevî tekkesi ne de Kubbeli ve tonozlu mekânları bakımından benzer (2).

---

(1) Monuments Tures: D'anatolle 1934 Paris Amasya, Tokat, Sivas

(2) Rudolf, M.Riefstahl: Cenûbî Garbî Anadolu Türk Mimarisi. s.38 İSTANBUL 1941

SONUÇ

Anadolu'nun orta yaylasında Kızılıрмаğın kucakladığı verimli topraklarda doğudan batıya, kuzeyden güneye yollar üzerinde bulunan Kırşehir'in tarihi önemi özellikle kültür açısından olmuştur.

Hassa şimdi taze Gülşehir gülü
Kim göze göstermez serv ü sümbülü

diye içten gelen şiirler yazan Ahmet Gülşehri burada yaşamıştır. Yine Türk dilinin her yerde, her şeyden üstün olması için çalışan Aşık Paşa'nın da türbesi buradadır.

Hacı Bektaş Velayetnamesi'nde:

Ol zaman Kırşehir ulu şehridi
Orta yerinden akan hem nehridi.
Onsekiz bin derler evi varidi.
Burcu burcu çevresi hisar idi. ... (1)

denilerek Kırşehir'in oğünkü durumu güzel bir şekilde canlandırılmıştı.

Aynı velâyetnamenin 107. sahifesinde aynen şu satırlar vardır "Meğer ol vakit Kırşehri'nin adı Gülşehir idi. Dopdolu mescitler, camiiler ve medreseler çok idi. Mamur şehir idi. Müderrisler, müftüler ve âlimler kadılar ve kâmiller ile şehrin içi dopludolu idi"

Buradanda anladığımız gibi Kırşehir eserler bakımından da zengin bir şehirdir. Zamanımıza kalan eserlerin çoğu Kırşehir'in en parlak devri olan Selçuklular ve İlhanlılar'dan kalmadır. Osmanlılar zamanı ise şehir eski parlaklığını kaybetmiştir.

---

(1) C.H.Tarım: Kırşehir Tarihi s.10 KIRŞEHİR 1938

Tarihsel bir varlığı dile getirecek abidelerin çoğu zaman ve tabiat tahribatı sonucunda aşınırken bir de insan eliyle tahrip edilmişlerdir. Muzafferuddin Behramşah'ın ayakta duran medrese kapısının kaledeki Alâeddin Camine götürülüşü sırasında, harf inkilâbını ters anlayan bir tarih hocası tarafından kitabesinin kazınması bana bir örnek oluşturur.

Kırşehir'deki yapılar Selçuklu özelliğini iyi bir şekilde gösterirler. Kümbetler klasik Selçuk tipinde, çok kenarlı içten kubbe ve dıştan piramit çatıyla örtülüdür. İlhanlı kümbeti denilen anonim kümbet de bu tip-te yapılmıştır. Melikgazi kümbeti ise tekstil özelliği gösteren üçgen saçaklarıyla bu tipin (çadır) en seçkin örneğini verir.

Caca Bey medresesi, kubbeli, medreseler içinde dört eyvanlı gruba bağlı olup, iki katlı olarak kesme taş ve tuğladan yapılmıştır. Türbenin ön cepheye minarenin arkaya alındığı ilginç bir uygulamadır.

1277 tarihli Caca Bey vakıfnâmesinde şer'i ilimlerin okutulduğu bir medrese olarak adı geçen Caca Bey Medresesinin bir rasathane olduğu ileri sürülür. 1525 tarihli Ankara Salmamesi bu yapının rasathane olarak kullanıldığından bahseder.

Lâle Camii plânı ise arka arkaya üç kubbe ve yanlarda tonozlu mekânlarla çok kubbeli tipin bir varyantı halindedir.

Ahi Evran türbesi ters T şeklinde, eyvanlı ve üstü kubbeli sofalı bir yapıdır. İlk önce türbe kısmı yapılmış daha sonra bunun önüne bir tekke en sonra da bir mes-cit ilâve edilmiş. Burası debbağlık loncasının bir merkezi haline gelmiştir.

Aşık Paşa türbesi 14. yy'a ait bir özellik gösterir. Bu da türbelere ilâve edilen sahanlıktır. Yalnız diğerlerinden farklı olarak sahanlık önde değil yanlardadır. Abidevi portal da cephenin soluna alınmıştır.

Alâeddin camii, Kapıcı Camii ve Çarşı Camii ise ahşap tavanlı camii grubuna girmektedirler. Bunlar arasında Çarşı Camii kırlangıç tavan denilen tahta kirişli kubbe biçimi çatısıyla değişik bir görünüş oluşturmaktadır.

Sonuç olarak Kırşehir eserleri, bağlı buldukları tipler içinde varyant meydana getiren, ve Selçuklu örnekleriyle İlhanlı devri denemelerinin ilginç uygulamalarıdır.

BİBLİYOGRAFYA

Arseven, Celâl Esad. Sanat Ansiklopedisi Devlet Kâtapları. İstanbul 1975

Aslanapa, Oktay, Diez Erhs. Türk Sanatı, Başlangıcından günümüze kadar. İstanbul 1955 (2.) s.84-85

Aslanapa, Oktay. Yüzyıllar boyunca Türk Sanatı (14.yy) M.E.B. 1977

Eyice, Semavi. "Kırşehir'de H. 709 (1310 M.) tarihli bir Türk mezar taşı. Anadolu tasvirli mezar taşları hakkında araştırma" Reşit Rahmetî Arat için. Türk Kültürünün araştırma Enstitüsü yayınları. Seri I sayı II. Ankara 1966 s.215

Gabriel. Monuments Turcs D'Anatolie, Amasya, Tokat, Sivas. Paris 1934

Kemâli Ali. Erzincan Tarihi

Kunter, Halim Baki. Kitabelerimiz C.II Ankara, s.432-34

Kuran, A. İlk Devir Osmanlı Mimarisinde Camii ODTÜ Mimarlık Fakültesi. Ankara 1964

Mümtaz, Tolat. Kastamonu Tarihi

Mansel, Arif Müfid. "Trakya Kubbeli Mezarları" Belleten 1942 Türk Tarih Kurumu İstanbul s.39-53

Riefsthal, M.Rudolf. Cenubu Garbî Anadolu Türk Mimarisi, İstanbul 1941

Ruben, Walters, "Kırşehir'de dikkatimizi çeken sanat Abideleri" Belleten sayı XI, Ankara 1947 s.603-40

Ruben, Walters. Sayılı Aydın. "Türk Tarih Kurumu adına Kırşehir'de Caca Bey Medresesinde yapılan araştırma" Belleten sayı 44, Ankara 1947 s.673-81

Sayıllı Aydın. "Vacidiye Medresesi" Belleten C.XII 1948
s.64-68

Şopolyo, Enver Behnan. Kırşehir Büyükleri Ankara 1967
s. 5-35

Tarım, Cevat Hakkı. Kırşehir Tarihi. Kırşehir Halkevi neş-
riyatı. Kırşehir 1938.

Tarihte Kırşehir, Gülşehir ve Babailer, Ahiler,
Bektasiler, İstanbul 1948 s.42-59

Turgal, H.F. "Kırşehir"de bir İlhani Kitabesi" Kırşehir
Gazetesi, Kırşehir 1. 1.1937 sayı 473

Ülgen, Ali Saim. "Kırşehir'de Türk Eserleri" Vakıflar
Dergisi, Ankara 1942 cilt II s.254-256

Kırşehir Maddesi. İslâm Ansiklopedisi. İslâm Alemi Tarih,
Coğrafya, Etnografya ve Biyografya lugat 6. cilt
İstanbul 1955. s.764-767

Kırşehir Maddesi. Yurt Ansiklopedisi. 7. cilt İstanbul
1983, s.4905-4977

RESİM LİSTESİ

1. ALAEDDİN CAMİİ:

Resim	1-	Genel Görünüş
	2-	Alâeddin Camii Yan cephesi ve pencereler
	3-	Alâeddin Camii Portalı
	4-	" " içgörünüŧü ve düz mihrap niŧi
	5-	" " yan cephe ve pencereler

2- LÂLE CAMİİ

	6-	Lâle Camii giriŧindeki küçük kubbeli kısım
	7-	" " camiye giriŧ kapısı
	8-	" " Kubbelerin görünüŧü
	9-	Yapı içindeki payelerden biri
	10-	Lâle Camii iç görünüŧü
	11-	" " payelerden biri
	12-	" " ön cephedeki kemer izi
	13-	" " öncephedeki açık kubbeli bölüm
	14-	" " öncephe paye ve kemerleri
	15-	" " paye (detay)
	16-	" " içindeki taŧ kelerler
	17-	" " Mihrabın genel görünüŧü
	18-a-b"	" Mihrap
	19-	" " Mihrap niŧi mukarnası
	20-	" " Mihrap dekoru detay
	21-	" " Mihrap üzerindeki sivri kemer

3- ÇARŞI CAMİİ:

- 22- Çarşı Camii dış görünüşü
23- " " içi ve düz sıvalı Mihrabı
24- " " Tavan örtüsü
25- " " Tavan (detay)
26- " " " "
27- " " " "
28-29- " " tavanı içten destekleyen ahşap direkler

4- KAPICI CAMİİ:

- 30- Kapıcı Camii genel görünüşü
31- " " payeler arasındaki sivri kemerler
32-33- " " iç görünüş ve Mihrab nişi
34- " " tahta paravanalı kadınlar mahfili

5- MELİK GAZİ MEDRESESİ:

- 35- Melikgazi Medresesi mermer çümle kapısı (Portal) bu portal bugün Alâeddin Camii'nin cephesindedir.
36- Melikgazi Med. portali yan nişi
37- " " Portalden detay (geometrik şeritler)
38- " " Mukarnaslı Portal nişi
39- " " köşe sütunu ve zar başlık
40- " " Mukarnaslı niş ve kitabesi
41- " " yan niş dekoru

6- NURETTİN CACA BEY MEDRESESİ:

- 42- Caca Bey Med. genel görünüşü
43- " " " Portal'de bulunan İlhanlı kitabesi
44- " " " Portal (detay)
45- " " " cephenin sağ köşesindeki köşe kulesi

- 46- Nurettin Caca Beyin pramit çatılı türbesi
- 47- " " " sol köşe kulesi ve kaidesi
- 48- " " " giriş kapısının iki tarafında yer alan yan niş (detay)
- 49- " " " Portal nişi mukarnası
- 50- Portalın iki tarafındaki sütun başlıkları (sağ)
- 51- " " " " "(sol)
- 52- " " " Spiral köşe sütunları
- 53- Spiral sütun altındaki vazö şekli
- 54- Caca Bey Med. cephedeki sütun kaidesi
- 55- " " " sağ cephe mazgal dişler
- 56- " " " yan cephe dişleri
- 57-C-B. Mihrap cephesi dış görünüşü
- 58-C-B. Türbe yan cephesi
- 59-C-B. Hacet penceresi üzerindeki kitabe
- 60-C-B. Türbe kısmı hacet pencere
- 61-C-B. Pencere sütun başlığı (detay)
- 62- Caca Bey Med. giriş eyvanının içten görünüşü
- 63- " " " üstünde yuvarlak açıklığı bulunan kubbeli kısım
- 64- " " " Kubbenin iç görünüşü
- 65- " " " Sağ eyvan ve medrese odaları
- 66- " " " Medrese oda kapısı
- 67- " " " sağ taraf beşik tonozlu kısım
- 68- " " " ana eyvanın iki yanındaki beşik tonozlu odalardan biri
- 69- " " " ana eyvandan yanlara geçiş
- 70- " " " ana eyvan köşesindeki sütunlardan biri
- 71- " " " ana eyvan köşesindeki sütun-
- 72- " " " " " " " " " bir görünüş (detay)

- 73- Caca Bey Med. ana eyvan köşesindeki sütun üzerindeki zengin dekorlu küre
- 74- " " " Medrese ikinci katı
- 75- " " " Kubbeye geçiş pendentifi
- 76- " " " Mihrabı
- 77- " " " Mihrap (detay)
- 78- " " " ana eyvan ve iki tarafındaki sütunlar
- 79- " " " Eyvan ve Mihrap
- 80- " " " türbe çini kitabesi
- 81- " " " " " "
- 82- " " " " " "
- 83- " " " " " "
- 84- " " " " " "
- 85- " " " " " "
- 86- " " " türbe giriş kapısındaki zengin bitki dekorlu çerçeve
- 87- " " " türbe kapısı etrafındaki palmet ve rumî dekoru (detay)
- 88- " " " Minaresi tek şerefelidir
- 89- " " " Minare cephenin arkasındadır
- 90- " " " Minarenin bulunduğu güney cephesi
- 91- " " " Minare (detay)
- 92- " " " Minare gövdesindeki sınırlı tuğla dekoru
- 93- " " " şadırvan yenidir
- 94- " " " şadırvan pramit külahlıdır

7- MELİK GAZİ KÜMBETİ:

- 95- Melik Gazi Kümbeti genel görünüşü
- 96- " " " kitabesi
- 97- " " " konik çatıya geçiş
- 98- " " " mukarnaslı kapısı
- 99- " " " yandan görünüşü ve penceresi

100-	Melik Gazi Kümbeti	pancerenin içten görünüşü
101-	" "	" iç duvarlardaki sahte kemer tezyinatı
102-	" "	" mukarnas nişi (detay)
103-	" "	" Kümbetin giriş kapısı
104-	" "	" kapının iki yanındaki süs sütuncuğu
105-	" "	" kapıdaki frizden detay
106-	" "	" kapıdaki geometrik ve dekorlu frizler
107-	" "	" yan cephelerde sacak üçgenleri altaki üçgenlerin uçlarına kadar devam eder. Arada geçmeli frizler bulunur.

8- İSİMSİZ KÜMBET (İLHANLI KÜMBETİ):

108-	İlhanlı Kümbeti	genel görünüşü
109-	" "	arka cephesi
110-	" "	Kitabesi
111-	" "	" detay
112-	" "	külâh altındaki silme (uzaktan görünüş)
113-	" "	külâhın altındaki silme detay
114-	" "	Kubbeye geçişteki friz
115-	" "	Kubbe

9- AŞIK PAŞA TÜRBESİ:

116-	Aşık Paşa türbesi	uzaktan görünüşü
117-	" "	" öncephesi
118-	" "	" yan cephesi
119-	" "	" Kubbe kütleli görünüştedir
120-	" "	" Girişteki tonozlu kısım
121-	" "	" tonozlu kısım ve sol duvarında ne amaçla yapıldığı bilinmeyen sivri kemerli niş

122-	Aşık Paşa Türbesi,	Türbe bölümüne geçiş eşiği uçuca ekli kalp- lerden meydana gelen frizlerle süslüdür
123-	" " "	Yuvarlak köşe sütunları
124-	" " "	Kubbe ve kemerler
125-	" " "	Batı penceresinde bulu- nan bitki motifli friz devşirmeledir. Bizans'a aittir.
126-	" " "	Öncehedeki pencere ve saçak silmesi
127-	" " "	Takkapı istridye şekilli kapı nişi
128-	" " "	Portalın etrafını daşan dügümlü bordür
129-	" " "	Portal (detay)
130-	" " "	Bahçede bulunan mezar taşı

10- AHI EVRAN TÜRBE - CAMII

131-	Ahi Evran Türbesi,	Genel görünüş
132-	" " "	Kapı üzerindeki kitabe
133-	" " "	İç kısım
134-	" " "	Türbe içinde kemer üye- rindeki kitabe
135-	" " "	Türbeye giriş duvarında bulunan kitabe
136-	" " "	Yan cephe
137-	" " "	İç kısmı
138-	" " "	Yükseltilen türbe kısmı
139-	" " "	Türbe giriş kapısı (iç- tan)
140-	Ahi Evran Camii,	Camii mihrabı üzerinde- ki kitabe
141-	" " "	Mihrap
142-	" " "	Kadınlar mahfili
143-	" " "	Minaresi
144-	" " "	Minare
145-	" " "	Türbe penceresi

11- SÜLEYMAN TÜRKMANI

- 146- Süleyman Türkmani, Genel görünüş
147- " " Giriş solundaki mezarlar-
dan biri
148- " " Mezar taşı
149- " " Mezar taşı
150- Lale Camii yanındaki çeşme
151- Selçuklu işlemeli taş (çeşme detay)